
ŠVIESA

No. 3

LIEPA - RUGPIŪTIS - RUGSĒJIS

1970 M.

UŽ TAIKĀ. M. Bulakos raižinys 1932.

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00

Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 3

Liepa - Rugpjūtis - Rugsėjis (July - August - September) 1970

XXXVI

TURINYS

Tarybų Lietuvai 30 Metų.	67
Žodis Tėvynei. Juozas Andriuškevičius. Poezija.	68
Lenino 100-sioms gimimo metinėms Laisvės salėje.	
Dailininkas Robertas Feiferis prie savo piešinio.	69
Lietuvos TSR Bibliografija. Dr. A. Petrika.	70
Jo Mintys Plaukia iš Užjūrio. Jonas Baltaragis.	72
Lietuviškas Žodis Skamba Pasaulyje. Dalia Gargasaitė.	73
Vasara. Justinas Marcinkevičius. Poezija.	74
Lietuvos Kalbininkų Darbai. A. Ružė.	75
(Iš rinkinio "Žalias aidas"). Marcelijus Martinaitis. Poezija.	76
Vakar ir Šiandien. Amerikiečių romanai. Elena Kuosaitė.	77
Susitikimas Vaikystėje. Šviesiam poeto Jovaro atminimui.	
Vincas Lauraitis.	79
Ko Liūdi, Berželi? Jovaras. Poezija.	82
Naujos knygos. Dainingi Posmai. Augustas Tamaliūnas.	83
Tropinė Naktis. Augustas Tamaliūnas. Poezija.	84
Brangi Lietuviškoji... Julius Pastarnokas.	85
Žalias Raitelis. Vytautas Rudokas. Poezija.	86
JAV Bažnyčios. Irena Vladimirovienė.	87
Mums Epoque Ramybės Nežadėjo. Antanas Venclova. Poezija.	90
Valios Mankšta — Sąlyginių — Sąlyginių Aistrų Ugdymas. G. Indrašius.	91
Tarybų Lietuvai. Alfonsas Maldonis. Poezija.	94
Mokslininkų laboratorijose. Svoris ir Sveikata.	95
LLD Reikalai. Ieva Mizarienė.	96

TARYBŲ LIETUVAI 30 METŲ

Laisvu ir slaptu balsavimu 1940 m. liepos 14-15 dienomis išrinktas Lietuvos Liaudies Seimas tą pačių metų liepos 21 d. Lietuvą paskelbė Tarybų Socialistine Respublika ir kreipėsi į Tarybų Sąjungą su prašymu priimti ją į tarybinių tautų šeimą. Taigi šiomet Tarybų Lietuvai sukanka 30 metų.

Šiandien mums svarbu prisiminti, kaip ši Lietuvos žygį sutiko jos kultūros darbuotojai. Mums atrodo, kad didelės jų daugumos nusistatymą gražiai išreiškė akademikas Kostas Korsakas savo ugningoje kalboje Liaudies Seime. Jis gi pasakė:

Su nepaprastu džiaugsmu Lietuvos rašytojai, menininkai, teatralai, muzikai, žurnalistai, mokslo darbininkai ir visa plačioji darbo inteligentija sutinka istorinius Liaudies Seimo nutarimus, atidarančius mūsų kraštui šviesų kelią į naują gyvenimą ir į laimingą socialistinę ateitį.

Lietuvos darbo inteligentija drauge su visa pavergta liaudimi gerai pažino kapitalistinės santvarkos jungą, neteisybes, terorą ir išnaudojimą.

Ne vienas pažangus rašytojas smetoninio teroro po keletą metų buvo išskankintas kalėjime, ne vieno knyga buvo cenzūros biauriausiai sužalota, išbraukyta ir net konfiskuota, ne vienam teko slėpti tikrąsias savo mintis ir idėjas užmaskuotose alegorijose, vos atspėjamuose vaizduose.

Menkučiai knygų tiražai ir dar menkesni honorarai neleido rašytojams atsidėti vien kūrybiniam darbui, neleido ugdyti savo talentų — rašytojai buvo verčiami papildyti smulkiosios biurokratijos kadrus arba, nenorėdami atsisakyti kūrybinio darbo, pusbadžiauti.

Ne geresnė buvo ir plastinio meno kūrėjų, ir muzikų, ir artistų, ir inžinierių, ir mokslo darbininkų būklė.

Išskyrus keletą smetoninio dvaro favoritų, visi kiti skurdo ir menko troškiose, kūrybinį įkvėpimą užgniaužiančiose, įvairiausių niekingų savanaudiškų intrigų apipintose sąlygose — tas intrigas palaikyti, plėsti ir jomis lyg lipiu voratinkliu apraizgyti visą mūsų kultūrinį gyvenimą, — buvo aiškiausias smetoninio režimo interesas.

Platus bibliotekų tinklas, gausūs liaudies chorai, dažnos, visai liaudžiai prieinamos meno parodos, kiekvieną šalies kampą pasiekęs meniškasis teatras, krašto elektrifikacija, planinga urbanistinė statyba, intensyvus mokslinių tyri-

mų ir darbo organizavimas buržuazinėje, kapitalistinėje Lietuvoje buvo ir ligi pat paskutiniosios dienos liko tik tolima, visos pažangiosios inteligentijos ugdyta svajonė, į kurios reišėkus reakcinė valdančiųjų klika visada žiūrėjo kaip į pavojingus savo priešus.

Šiandien, kai kapitalizmui mūsų krašte trenktas mirštamas smūgis, kai Liaudies Seimas savo istoriniais sprendimais pakirto buržuazijos viešpatavimo pagrindą, visa Lietuvos darbo inteligentija gali atsikvėpti pilna krūtine laisvai ir nevaržomai. Ji siunčia prakeikimą tamsiajai praeičiai ir džiaugsmingai sveikina naująją, tikrai liaudišką ir tikrai Tarybų kultūringą santvarką.

Darbininkų, valstiečių ir darbo inteligentijos Tarybų valdžia — toji krauju ir kančiomis revoliucinėse kovose išugdyta Lietuvos liaudies svajonė — šiaandien jau yra tapusi kūnu. Liaudies Seimas, nutardamas įvesti Lietuvoje Tarybų valdžią, įvykdė karščiausią mūsų darbo žmonių troškimą — kapitalistinės santvarkos panaikinimą. Tegyvuoja nuo šiol vienintelė teisinga ir geriausiai liaudies reikalus atitinkanti Tarybų valdžia Lietuvoje!

JUOZAS ANDRIUŠKEVIČIUS

Žodis Tėvynei

*Tu vienodai graži man gruody
Ir pritvinus birželio spalvos.
Tu lig soties man duonos duodi,
Gilų dangų viršum galvos.*

*Raitos laiko keliai neregėti
Prie naujų ir naujų kalnų.
Ir atrodo — skola mokėti
Mano amžiuį pritrūks dienų. . .*

*Ir dabar, kai mintis susumuoju, —
Man nesiriša jų galai.
Man atrodo — riksmu pirmuoju
Žemę sveikinau per vėlai. . .*

*Noriu aš, kad jaunystę ankstyvą
Būt sukrėtęs Spalis rūstus
Ir kad akys lyg objektyva,
Užfiksavę būtų metus,*

*Kai Budiono žirgais, tačiankom
Ginė vyras baltųjų gaujas,
Kai jie grindė grumbančiom rankom
Prie Amūro aikštes naujas.*

*Aš norėčiau į kadru lapą
Įrašyti ranka grubia:
„Su kitais pyliau karui kapą —
Žygį užbaigiau ties Elbe“.*

*Aš praeičiau takais bedalių
Ir ateičiau lig šiandienos
Ne dėl ordinų ir medalių
Ar vadovo šlovės laikinos.*

*O dabar? Keliai neregėti
Suka vis prie naujų kalnų.
Ir atrodo — skola mokėti
Mano amžiuį pritrūks dienų. . .*

*Tai darban, kad delnai įskaustų,
Jo triukšme nugrimztų tyla,
Kad senatvėję gėdos nejaustų
Sunkios rankos, galva žila.*

*Kad žinotum, pabalus gruody
Ar pritvinus birželio šviesos,
Jog ne veltui man duonos duodi
Ir savęs negaili visos.*

Lenino 100- sioms gimimo metinēs minēti Laisvės salēje parengime
dailininko Roberto Feiferio piešinys.

DR. A. PETRIKA

LIETUVOS TSR BIBLIOGRAFIJA

Vilniaus leidykla "Mintis" 1969 m. išleido didžiulę 758 puslapių knygą, pavadintą "Lietuvos TSR Bibliografija", kurią paruošė Lietuvos TSR Ministrų Tarybos valstybinis spaudos komitetas — LTSR Knygos Rūmai. Knygą redagavo plati redakcinė kolegija, kurion įeina: K. Doveika, J. Marcinkevičius, M. Ročka (sekr.), E. Ragauskas, R. Šarmaitis, S. Tomonis, A. Ulpis (atsak. red.), S. Užkuraitis, A. Venclova (pirm.) ir L. Vladimirovas. Į kitą, sudarytojų, komisiją įeina dar 12 darbuotojų. Meninė redaktorė — R. Verygaitė. Darbas didelis, tad reikalingas ir didelės talkos.

Šis leidinys, tai — "Knygos lietuvių kalba" būsimų kelių tomų pirmasis, priklausęs serijai A, apimantis 1547–1861 metų periodą. (1547 m. Rytų Prūsijoje išėjo pirmoji spausdinta lietuviška knyga — M. Mažvydo "Katekizmo paprasti žodžiai", o 1861 m. — prasi-dėjo nesėkmingas antrasis lietuvių-lenkų sukilimas prieš Rusijos caro valdžią ir baigėsi feodalizmo epocha). Toliau eis serijos B, C, D, E, F ir G. Tai daugelio tomų, metų ir žmonių darbas. Turinys, pratarmė, išvados ir tūli tekstai atspausti lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių, prancūzų, baltarusių, lotynų ir kitomis kalbomis. Šios Bibliografijos tikslas — surinkti ir paskelbti visas knygas, brošiūras ir kitus spaudinius (nežiūrint kuria kalba), kurie Lietuvoje išleisti.

Pratarmėje pasakyta: "Šiuo pirmuoju 'Knygos lietuvių kalba' tomu pradėdame leisti Lietuvos TSR ikitarybinio laikotarpio spaudos bibliografiją... apimančią spaudinius nuo seniausių laikų iki 1940 metų".

LIETUVIŠKOSIOS KNYGOS RAIDA

Lietuviškoji spausdinta knyga Lietuvoje, Rytų Prūsijoje, atsirado vėliau, negu kitose Europos valstybėse. Pirmoji tokia knyga

buvo, kaip jau minėta, Mažvydo Katekizmas, išleistas 1547 m. 200–300 egz. tiražu. Bet tai nebuvo pirmoji knyga. Pirmosios knygos buvo rankraštinės, kurios plito ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rytinėse dalyse. Jos buvo rašytos senąja rusų (baltarusių) kalba. Tuo metu baltarusių kalba buvo Lietuvos valstybinė kalba, ja buvo rašyti visi oficialūs raštai, ja kalbėjo Lietuvos kunigaikščiai. Baltarusių kalba rašytas ir įstatymų rinkinys — "Lietuvos Statutas" (1529, 1566 ir 1588 m.).

XIV amžiaus pabaigoje, Lietuvoje įvedus katalikybę, atsirado lietuviškų rašytinių brošiūrų tikybos reikalams. Šios dažniausiai buvo atvežtos iš užsienio. Rašytinių knygų baltarusių kalba buvo ir politiniais bei visuomeniniais klausimais. Spausdinta knyga nugalėjo rankraštinę apie XVI amž. vidurį.

Plintant knygoms pradėjo kilti Renesanso bei humanizmo idėjos, stiprėjo kultūriniai ryšiai su kitais kraštais, kuriuose knygos jau buvo gausiai spausdinamos. Tai kultūrinio ir Lietuvos gyvenimą. Atsirado bibliotekos. Atsirado lietuvių, kurie rašė knygas savo poreikiams ir jas spausdino Prahėje, Karaliaučiuje ir kitur. Pav., vilnietis Martynas lotynų kalba 1499 m. atspausdino Gdanske knygą, pavadintą "Agenda".

Pirmasis spaustuvninkas Lietuvoje buvo baltarusis gydytojas — humanistas Pranas Skorina savo spaustuvę iš Prahos perkėlęs į Vilnių. Jis tai padarė grynai komerciniais sumetimais: Prahėje jau buvo kelios spaustuvės, o Vilniuje ir visoje Lietuvoje, — nebuvo nė vienos. 1525 jis pradėjo spausdinti knygas baltarusių kalba, dažniausiai religinio turinio. Skorinos buvo pirmoji spaustuvė ne tik Lietuvos, bet ir visos dabartinės Tarybų Sąjungos ribose!

Tačiau Pr. Skorinai Vilniuje nesisekė. Jis persikėlė į Karaliaučių (dabar Kaliningradą), manydamas, jog ten bus geriau. Bet XVI amž. Rytprūsiose jau buvo net kelios spaustuvės; konkurencija buvo aštri. Tad P. Skorina vėl atvyko į Vilnių laimės ieškoti, o jos neradęs — grįžo į Prahą ir ten apie 1555 m. mirė.

Lietuvoje ir Rytprūsiose ligi 1861 m. jau veikė apie 100 nedidelių spaustuvių, spausdinusių knygas lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių, baltarusių, ukrainiečių ir lotynų kalbomis.

SPAUDA TIKYBINĖJE RIKIUOTĖJE

Pirmieji spaudos galią pajuto, ir pradėjo ja naudotis, liuteronai ir kiti protestantų kunigai. Jie leido brošiūras ir kitokius spausdinius, ginančius jų religines pažiūras. Be katekizmų bei evangelijų, jie savo pasekėjus skatino skaityti Bibliją. Jų kun. Jonas Bretkūnas ir kiti jo sandarbininkai ją išvertė ir į lietuvių kalbą ir, gotų rašmenimis, išleido. Lietuvos lietuviams, nemokantiems vokiečių kalbos, ji buvo neprieinama, nes jie nepažino gotiškų raidžių. Be to, katalikų kunigai savo pasekėjams bendrai draudė skaityti bet kokią Bibliją, o ypatingai reformatų, dargi išleistą Vokietijoje. Katalikų kunigai skelbė, jog paprasti parapijiečiai Biblijos nesuprasia, o ją skaityti esanti nuodėmė.

Pirmąją Biblijos vertimą (vysk. J. A. Giedraičio) lietuviai katalikai įsigijo tik 1816 m. Vėliau ją naujai išvertė arkiv. J. Skvirckas.

Tik po 50 metų katalikų kunigai suprato spaudos vertę ir jų praeityje padarytą klaidą. 1597 m. jie išleido kun. M. Daukšos iš lenkų kalbos išverstą J. Ledesmoso Katekizmą (500 egz. tiražu). Jėzuitų vedama Akademijos spaustuvė išleido daug propagandinės literatūros. Be to, Vilniuje veikė dar kelios įvairių ordinų vienuolių spaustuvės, tik jos pateikė nedaug lietuviškų spaudinių. Jos buvo tikybinių sektų įrankiai.

Žymiausia XIX amž. spaustuvė Lietuvoje buvo Vilniuje veikusi J. Zavadskio 1805 m. reorganizuota, ir kitais metais pradėjusi veikti, didelė, moderni įstaiga. Ligi feoda-

lizmo eros pabaigos (1861 m.) ji, nedideliais tiražais, išleido apie 130 lietuviškų knygų bei brošiūrų. (Kai vokietis J. Gutenbergas — 1400–1486 m. — Mainze, Vokietijoje išrado spausdinamąją mašiną-presą, prasidėjo masinis knygų spausdinimas).

Turinio atžvilgiu, lietuvišką feodalizmo epochos knygą sudaro dvi skirtingos kategorijos — religinės ir pasaulietinės. Religinės knygos mums svetimos savo turiniu, tačiau jos turi pažintinės bei istorinės vertės, jos rodo knygos vystymosi raidą, technikos pažangą ir t. t.

GIESMYNAI IR PASAULIETINĖ KNYGA

Jau sakyta, jog giesmynais, kaip ir spauda abelnai, pirmieji pradėjo domėtis protestantai. Mat, jų bažnytinių apeigų rituale giesmė užima svarbesnę vietą, negu katalikų, kurie didžiausią svarbą deda į mišių mistiką. Tačiau kiek geresnės literatūrinės vertės giesmynus — ir vieni ir kiti išleido tik XVII amž.

Pataisytuosius katalikiškus giesmynus (kantičkas) leido ir vysk. M. Valančius (1860 m.).

Spaudos draudimo laikotarpiu (1864–1904 m.), maldaknygės, kaip ir kitos lietuviškos knygos, buvo spausdinamos Prūsijoje ir knygnešių slaptai gabenamos per sieną į Lietuvą. Jų spaudos technika buvo gana patraukli.

Tačiau — "Bibliografijai, kaip ir kitoms mokslo sritims, reikšmingiausios yra pasaulietinės knygos. Kai kurios jų — žodynai, gramatikos, kalbiniai tyrinėjimai, istorijos darbai, tautosakos rinkiniai, rašytinė grožinė literatūra — savo turiniu ir forma nenustojo vertės iki mūsų dienų" (psl. XVI).

Gramatikos pradėta spausdinti kiek vėliau, nei kiti spaudiniai. Labai anksti suprasta, jog gramatika yra kalbos tiesų bei taisyklių pagrindas. Nežinodamas gramatikos taisyklių, neparašysi nei straipsnio, nei apsakos, nei knygos, net nei gero laiško. Žodynas reikalingas, aišku, bet vienais žodžiais, be gramatikos, neišsiversi. Reikia žinoti, kaip tais žodžiais operuoti, kaip juos suderinti.

Lietuviai gramatikas pradėjo ruošti bei žodžius žodynams rinkti, tik XVII amž. viduryje. K. Širvydas buvo pirmas trikalbio žo-

dyno autorius. Prūsijoje, ir Didžiojoje Lietuvoje, gramatikas ruošė K. Kleinas, F. Kuršaitis, J. Juška ir kiti kalbininkai.

Šiuo metu geriausias gramatikas bei žodynus mes gauname iš Kauno ir Vilniaus leidyklų. Kas gali prilygti daugiatomii "Lietuvių kalbos žodynui", kurio jau išleista 7 didžiuliai tomai? Manoma, jog bus dar kiti 7 tomai.

"Daugiau kaip pusšimtį metų lietuvių bibliografijai atidavė Vaclovas Biržiška (1884-1959). Jo iniciatyva ir rūpesčiu 1922 m. buvo pradėtas leisti žurnalas 'Knygos' — pirmas periodinis lietuvių bibliografinis leidinys...

Tarybinu laikotarpiu susidarė naujos ir nepalyginamai palankesnės sąlygos lietuvių bibliografijai vystytis. Šiandien bibliografija jau ne tik pavienių asmenų, atskirų knygų tyrinėtojų individualus užsiėmimas, kaip tai buvo ikitarybiniais metais, bet ir valstybės reikalas" (psl. XXXV).

Dar daug daug ką būtų galima pasakyti apie taip brangų veikalą — Lietuvos TSR Bibliografiją; tačiau visko neišsakysi! Knyga gausiai iliustruota paveikslais, braižiniais, fotografijomis, senų knygų tituliniais lakštais ir kt. Tai pirmoji tokia knyga Lietuvos istorijoje!

Vandalinas Junevičius

JO MINTYS PLAUKIA IŠ UŽJŪRIO

Yra žmonių, kurie kuo galėdami stengiasi kitiems žmonėms padėti, siekia, kad pasaulyje viešpatautų taika ir laisvė, klestėtų gėrovė, visi žmonės būtų lygiateisiai piliečiai. Vienas tokių yra Vandalinas Junevičius.

Jau kelinti metai jis bendradarbiauja pažangioje Amerikos lietuvių spaudoje. Jo apsakymus, publicistinius straipsnius, korespondencijas skelbėme "Šviesoje", "Laisvėje", "Vilnyje". Vandalinas ne tik pats parašo, bet ir siunčia Lietuvos Žemės ūkio akademijos studentų-literatų kūrinius "Šviesai".

Rugsėjo 27 dieną V. Junevičiui sukanka 60 metų ir 25 metai, kai pastoviai dirbuojasi žurnalistu. Pradžioje dirbo "Tarybų Lietuvos" dienraštyje literatūriniu bendradarbiu, paskui — Ariogalos rajono laikraščio "Žvaigž-

dė" atsakinguoju sekretoriumi, o nuo 1955 metų redaguoja Lietuvos Žemės ūkio akademijos savaitraštį "Žemės ūkio specialistas", aktyviai bendradarbiauja Lietuvos respublikinėje spaudoje, prisideda prie lietuviškosios enciklopedijos leidimo.

Didelį darbą Vandalinas atliko, rinkdamas Lietuvos Žemės ūkio akademijos komjaunuolių ir pažangių studentų istoriją. Parašė knygą "Liepsningos širdys", kuri neseniai išėjo iš spaudos.

Jubiliejaus proga norisi palinkėti Vandalinui Junevičiui stiprios sveikatos, kūrybingų polėkių, energijos, dar aktyviau bendradarbiauti pažangioje Amerikos lietuvių spaudoje, sukurti aktualių straipsnių, apybraižų, apsakymų.

JONAS BALTARAGIS

Lietuviškas žodis skamba pasaulyje

DALIA GARGASAITĖ

Lietuvių rašytojų — poetų ir prozaičių — kūriniai pastaruoju metu įgijo gana didelį populiarumą. Jie verčiami ne tik į Tarybų Sąjungos tautų, bet ir į užsienio kalbas.

Iš senųjų mūsų poetų paminėtinas K. Donelaičio "Metų" pasirodymas vokiečių kalba; poemą išvertė didelis lietuvių literatūros bičiulis ir populiarintojas Vokietijoje prof. H. Budenzigas. Tiesa, K. Donelaitis į vokiečių kalbą buvo verstas jau keletą kartų anksčiau. Tačiau H. Budenzigo vertimas suskambėjo naujai.

K. Donelaičio poema yra pasirodžiusi čekiškai ("Ročni doby", Praha, 1960. Vertė H. Jechova) ir lenkiškai. Į lenkų kalbą "Metus" ("Rok") išvertė K. Petkevičius ir išleido Varšuvoje 1933 m. Pataisytas vertimas išėjo Vilniuje 1953 m. "Metų" ištraukų ir pasakėčių buvo išspausdinta įvairiuose leidiniuose anglų, čekų, esperanto, italų, lenkų, serbų, vokiečių, lotynų ir žydų kalbomis.

1967 m. Miunchene pasirodė vokiečių kalba D. Poškos "Mužikas" ir A. Baranausko "Anykščių šilelis" su plačiais H. Budenzigo straipsniais apie poetus, jų gyvenimą, kūrybą.

D. Poškos poemos "Mužikas" vertimą sorbų kalba yra paskelbęs lietuvių kultūros bičiulis prof. F. Metškas ("Rozhlad," 1969).

Lietuvių poetų kūrinių galima rasti įvairiuose užsienio poezijos rinkiniuose, pvz.: 1955 m. Sofijoje išleistoje knygoje "Pergalės poezija" ("Poezija na pobedata") įdėti S. Nėries, L. Giros, A. Venclovos, K. Korsako ir kitų poetų karo metų eilėraščiai.

Lenkijoje išėjo rinkinys "Pas draugus" ("U przyjaciól", 1961 ir 1966 m.).

Paminėtini du bulgariškai išleisti leidiniai: "Rytinis patikrinimas" (1962) ir "Klauskite, draugai ainiai!" (1967), kur greta kitų tarybinių poetų skamba S. Nėris, A. Baltakis, Just. Marcinkevičius, J. Degutyte.

Lietuvių, latvių ir estų literatūros rinktinėje "Po Baltijos dangum" ("Pod Baltskym nebem", 1958) į čekų kalbą išverstos dvi K. Donelaičio poemos ištraukos, keletas S. Nėries eilėraščių ir Žemaitės bei V. Mykolaičio-Putino raštų ištraukos.

Pr. Jakščio parengtoje knygoje "Poetry translations" (Niujorkas, 1968) greta Maironio, J. Mačio-Kėkšto, E. Mieželaičio, V. Bložės, Just. Marcinkevičiaus, J. Vaičiūnaitės ir A. Mikutos eilėraščių originalų duoti ir vertimai į anglų kalbą.

Iš autorinių poezijos leidinių paminėtinas 1963 m. Varšuvoje išėjęs S. Nėries eilėraščių rinkinėlis "Baltas takelis". Sofijoje 1968 m. išleista Just. Marcinkevičiaus eilėraščių rinktinė ("Izbrani stichotvorenija").

Ypatingo populiarumo susilaukė E. Mieželaičio poezija. Visų pirma, jo eilėraščių rinktinę išleido čekai Prahoje (1962). Pasirodžius rinkiniui "Žmogus", jis buvo išverstas į daugelį kalbų: čekų, lenkų, rumunų, vokiečių. Eilėraščių rinkinys "Kardiogram" pasirodė vengrų kalba 1967 m. Budapešte.

Lietuvių novelės lenkų kalba pokario metais išėjo 1950 ir 1957.

Pagaliau paminėtinas didelis rinkinys "Lietuviškos novelės" ("Litevske povidky", 1956) čekų kalba, kuriame randame J. Baltušio, A. Baužos, P. Cvirkos, K. Maruko, I. Simonaitytės, A. Vienuolio ir kitų apsakymus.

Kartu, Prahos universiteto prof. P. Trostas straipsnyje apžvelgia lietuvių literatūrą. Jis išvertęs beveik pusę čia surinktų apsakymų.

Į lenkų, bulgarų ir rumunų kalbą yra išversta Žemaitės apsakymų ir išleista atskirais rinkiniais. Čekų kalba 1960 m. pasirodė V. Krėvės-Mickevičiaus "Dainavos padavimai" ("Dainavske povesti").

A. Vienuolio romanas "Puodžiūnkiemis" išverstas į lenkų (1954), bulgarų (1955) ir vokiečių (1955) kalbas. 1958 m. lenkų kalba išėjo apsakymų rinkinys "Inteligentų palata".

Sprendžiant pagal vertimų skaičių, populiariausias mūsų prozaikų — P. Cvirka. "Žemė maitintoja" išversta į anglų, lenkų, bulgarų, čekų ir vengrų kalbas. 1964 m. Prahoje čekiškai išleistas romanas "Frank Kruk" ("Osudy dobrodruha Franka Crooka"). Verčiami į įvairias kalbas ir P. Cvirkos apsakymai.

B. Sruogos "Dievų mišką" iš rusų kalbos išsivertė lenkai (1965) ir prancūzai (1968). I. Simonaitytės knyga "Bušė ir jos seserys" (1958) Maskvoje pasirodė anglų kalba.

V. Mykolaičio-Putino romanas "Altorių šešėly" (d. 1) jau turi vertimo tradiciją. Pirmą kartą pasirodė Varšuvoje 1938 m., o 1959 m. išėjo antras jo leidimas. Vertėjas J. Paškevičius vadina jį vienu geriausių, o gal net geriausiu dabartinės lietuvių literatūros romanu.

1959 m. romanas "Altorių šešėly" išverstas į čekų kalbą. Čekų kritikas A. Linkė žurnale "Plamen" (1960 m. Nr. 4) romaną gretina su Stendalio, Balzako, Flobero kūriniais, laikydamas jį "klasikinio tyrumo ir stiprumo" kūriniu.

Just. Marcinkevičiaus apysaka "Pušis, kuri juokėsi" išversta į vokiečių, serbų, rumunų, čekų, bulgarų kalbas.

M. Sluckio romanas "Laiptai į dangų" taip pat išverstas į vokiečių, vengrų, rumunų kalbas. 1967 m. vokiškai pasirodė jo apsakymų rinkinys "Kaip sudužo saulė" (Wie die Sonne zerbrach). O apsakymų knyga "Vienas rugpūčio vakaras" išleista Sofijoje 1967 m.

Čia apžvelgti stambesni rinkiniai, atskiros knygos. Bet tuo lietuvių literatūros ver-

timų sąrašas nesibaigia. Daugybę prozos kūrinių ir eilėraščių — galime rasti dažname užsienio periodikos numeryje.

Populiarumą rodo ir knygų tiražas, kuris kartais siekia 10,000 — 12,000 ir net 40,000 egzempliorių! "Puodžiūnkiemis" bulgarų kalba išėjo 10,000 egzempliorių tiražu, "Frank Kruk" čekų kalba — 15,000 egzempliorių tiražu, 40,100 egzempliorių išleista P. Cvirkos "Lapė karalienė" ir "Deputatas" rumunų kalba.

Visa bėda, kad daugelis kūrinių yra išversti iš kitų kalbų arba pažodinių vertimų. Tačiau tokie vertėjai, kaip F. Metškas, I. Breving, M. Koubelė, P. Trostas, H. Jechova ir kt., verčia iš lietuvių kalbos, stengdamiesi atskleisti autoriaus individualybę, tiksliau perteikti vaizdą ir žodį.

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

VASARA

Paukščių čiulbesio pilna galva.
Aš galiu visų balsus pamėgdžiot.
Gal kuris iš jų bus mano balsas?

Auštant stirna atsargiai per mišką
prie upokšnio ėjo atsigerti.
Rado jį išdžiūvusį. Nuliūdo.

Kai vidudienį sedėjom tingūs,
šmėkštelėjo didelis ir juodas
vanago šešėlis.

Jeigu norite manęs ko nors
paklausti,

tai skubėkit —
aš galiu išeiti.

A. RUŽĖ, Instituto mokslinis bendradarbis

LIETUVOS KALBININKŲ DARBAI

Vilniuje ne vieno praeivio akį patraukia gražūs rūmai Antakalnio gatvės pradžioje Juose įsikūręs Lietuvos TSR mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, vadovaujamas akademiko prof. K. Korsako. Institute yra šeši sektoriai: tautosakos, du literatūros ir trys kalbos. Be to, čia veikia turtingiausia pasaulyje lituanistinė biblioteka.

Trumpam užsukime pas kalbininkus ir susipažinkime, ką jie dirba, kokias problemas sprendžia, kokius mokslo veikalus artimiausiu metu žada pateikti.

Pirmiausia aplankykime Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos sektorių, kuriam vadovauja visuomenei gerai žinomas kalbininkas filologijos mokslų kandidatas K. Ulvydas. Tai pats jauniausias instituto sektorius — šiemet švenčia savo dešimtmetį. Svarbiausias jo darbas — akademinė "Lietuvių kalbos gramatika", kurios pirmas tomas pasirodė prieš keletą metų. Šiais metais leidyklai įteiktas antrasis tomas. Jis kaip ir pirmasis skirtas morfologijai. Svarbiausius jo skyrius parašė instituto bendradarbiai filologijos mokslų kandidatai V. Ambrazas, Z. Dumašiūtė, V. Labutis, N. Sližienė, K. Ulvydas, A. Valeckienė, E. Valiulytė, J. Žukauskaitė, Vilniaus valstybinio universiteto docentas J. Pikčilingis, Vilniaus pedagoginio instituto docentė P. Bernadišienė ir kt. Tomo vyr. redaktorius K. Ulvydas. Baigtas rašyti ir šiemet bus pradėtas redaguoti trečias tomas — sintaksė.

Profesorius K. Korsakas, Instituto vadovas

Akademine gramatika — tai pirmas tokio pobūdžio darbas lietuvių kalbos istorijoje. Ji atskleis dabartinės lietuvių kalbos sistemą, išryškins būdingiausias jos raidos tendencijas, prisidės prie literatūrinės kalbos norminimo, jos kultūros ugdymo.

Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos sektoriuje rengiami ir kiti labai svarbūs darbai. Dar pirmame pusmetyje leidykla gaus filol. mokslų kand. V. Vaitkevičiūtės parengtus "Lietuvių literatūrinės kalbos tarties pagrindus" su dideliu tarties žodynu. Jau baigti rašyti "Skyrybos pagrindai" (autorė — filol. mokslų kand. Z. Dumašiūtė). Filol. mokslų kand. N. Sližienė rengia "Rašybos pagrindus". Šiais, kaip ir ankstesniais metais, skaitytojai sulauks dviejų naujų "Kalbos kultūros" sąsiuvinų.

LIETUVIŠKŲ ŽODŽIŲ -- 15 TOMŲ

Žodynų sektorius gyvuoja ne pirmas dešimtmetis, ir su jo darbais visuomenė jau gerai susipažinusi. Čia rengiamas daugiatomis "Lietuvių kalbos žodynas". Septyni jo tomai jau puikuoja daugelio skaitytojų bibliotekėse. Pirmieji du tomai papildyti, pataisyti ir išleisti antrą kartą. Jau spausdinamas

VIII tomas. Toliau rašomi ir redaguojami IX ir X tomai. Iš viso numatoma išleisti 15 šio žodyno tomų. Jį rašo ar redaguoja ne tik šio darbo veteranai — filol. mokslų kandidatai Z. Jonikaitė, S. Kėzytė, A. Kučinskaitė, A. Lyberis, J. Paulauskas, J. Senkus, B. Tolutienė, bet nemažai ir jaunimo: filol. mokslų kandidatai A. Balašaitis, K. Pakalka, jaun. moksl. bendradarbiai H. Kubilius, V. Vitkauskas ir kt. Visam šiam darbui vadovauja filol. mokslų kand. doc. J. Kruopas.

Šio sektoriaus bendradarbiai parengė ir greitai laiku įteiks leidyklai "Lietuvių literatūrinės kalbos žodyną". Tai bus norminis žodynas, nepalyginami tobulesnis, turtingesnis už 1954 m. pasirodžiusį "Dabartinės lietuvių kalbos žodyną".

Be to, šiais metais skaitytojai gaus ir žodyninkų parengtą "Lietuvių kalbotyros klausimų" XII tomą. Tai straipsnių rinkinys, kuriame nagrinėjami aktualūs lietuvių kalbos leksikologijos ir leksikografijos klausimai.

APIE TARMES, VIETOVARDŽIUS, KALBOS ISTORIJĄ

Kalbos istorijos ir dialektologijos sektoriaus bendradarbiai dirba trimis grupėmis. Dialektologai rengia "Lietuvių kalbos atlasą". Keliolika metų trukęs šio atlaso medžiagos rinkimas iš lietuvių kalbos tarmių jau baigtas. Sukaupta milžiniška 650,000 kortelių kartoteka su atsakymais į įvairius fonetikos, gramatikos ir leksikos klausimus. Dabar ši medžiaga sisteminama, kartografuojama. Atlasą sudarys keturios dalys: I — leksika, II — fonetika, III — morfologija ir IV — sintaksė. Jame bus apie 350 žemėlapių su komentarais. Pirmąją dalį numatoma parengti 1971 m. Šį atlasą rengia filol. mokslų kandidatei E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, A. Vidugiris, jaun. moksl. bendradarbis J. Lipskienė, B. Vanagienė ir M. Razmukaitė. Visam darbui vadovauja sektoriaus vadovas filol. mokslų kand. K. Morkūnas.

Šiomet iš spaudos išeis dialektologų parengta chrestomatija "Lietuvių kalbos tarmės".

Lietuvių kalbos istorikų grupėje dirba tik pora žmonių. Filol. mokslų kand. A. Saba-

liauskas tyrinėja lietuvių kalbos leksikos raidą, o filol. mokslų kand. S. Karaliūnas — baltų ir slavų kalbų santykius.

Toponimikos grupė taip pat nedidelė. Jos bendradarbiai labai daug energijos paskyrė Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo rengiamam "Lietuvos TSR administraciniam-teritoriniam suskirstymui". Šio leidinio vietovardžiai bus ne tik sunorminti, bet ir sukirčiuoti. Greitai pasirodys ir šios grupės vadovo filol. mokslų kand. V. A. Vanago monografija "Lietuvos TSR hidronimų daryba".

Čia suminėti tik patys svarbiausi instituto kalbininkų darbai, jų sprendžiamos problemos. Tačiau ir iš šios trumpos apžvalgos matyti, koks didelis Lietuvių kalbos ir literatūros instituto kalbininkų įnašas ne tik į Lietuvos mokslą, nacionalinę kultūrą, bet ir į baltistikos bei indoeuropeistikos lobyną.

Marcelijus MARTINAITIS (Iš rinkinio „Zalios aidės“)

Yra geri seni namai kažkur prie miško.
Ten vėjas kvepia obuoliais ir grybais.
Tenai važiuoju aš atostogų. Ten viskas
Paprasta.

Dangus toks grynas tarsi Grygas.

Ten pūva lapai tvenkiny, apaugę kerpėm tvoros.
Ten vaikštai basas. Upėje plaukau.
Žmonių ten akys mėlynos kaip oras.
Tyly.

Ir, rodosi, girdi, kaip samanom tyła apauga.

Nėra ten laikraščių. Be garso bandos ganos.
Ten obuoliai. Ten tikras pienas.
Be garso dirba. Be garso gimsta ir gyvena.
Šienu per naktį kvepia pievos.

Ten viešpatauja ažuolai ir gailiai.
Pavasariai ten valdo ir ruduo.
O toj tyloj —

ant stalo obuolys ir peilis,
Ir visą laiką virpa kibire vanduo.

Kas darosi? Gal jau prasideda? ..

Ir ką beprisišauksi?

Apaugus kerpėmis tyła ir tuščias kiemas...
Klausau, kaip skambčioja lentynoj šaukštai,
Lyg žemėj būčiau, likęs vienas.

Vakar ir šiandien

AMERIKIEČIŲ ROMANAS

ELENA KUOSAITĖ

Romano likimas po antrojo pasaulinio karo, jo raidos keliai ir kryptys visą laiką domina amerikiečių kritikus ir romano teoretikus. Apie tai liudija daugelis straipsnių ir knygų, parašytų šiuo klausimu. Vienu metu buvo daug kalbama apie amerikiečių romano krizę ir smukimą, palyginus su trečiuoju ir ketvirtuoju mūsų amžiaus dešimtmečiu, o kai kas pranašavo net ir visišką šio žanro išnykimą. Dar prieš keliolika metų žinomas kritikas A. Keizinas (A. Kazin) rašė, jog „romano aukso amžius liko toli praeityje“. Panašią mintį kartoja ir šiandien rašytojas ir kritikas Podhorecas (Podhoretz), teigdamas, kad „žurnalizmas pakeitė grožinę prozą, ir romanas tapo visiškai pasenusia forma“.

Tačiau, nepaisant šių tvirtinimų, romanas gyvuoja ir toliau, kasmet pasirodo daug naujų šio žanro kūrinių, iškyla ir garsėja nauji rašytojai. Romanas ir toliau lieka viena populiariausių ir labiausiai skaitomų literatūros formų. Kritikas L. D. Rubinas (L. D. Rubin) savo knygoje „Keista romano mirtis“ rašo, kad „dabar mes nebesįjaujiname, ar romanas mirė, ar ne, ir skiriame vis daugiau laiko romanams skaityti“.

Kadangi romanas kaip žanras vis „nemiršta“, pasirodo mėginimų užbaigti kai kurių jo formų egzistavimą. Ypač nepalanki prognozė skelbiama socialiniam ir papročių romanui, o iš dalies ir psichologiniam romanui, savo klestėjimą pasiekusiems XIX a. Pasak kritiko Dž. Rabano (J. Reban), XX amžiuje sociologija „atleido“ romaną nuo pareigos vaizduoti socialinius reiškinius, panašiai kaip fotografija „atleido“ tapybą nuo pareigos iliustruoti gyvenimą. Dabar romanas virsta alegorija, romantišku aprašymu, simboliu.

Bet ir šis teiginys nepasitvirtina, pažvelgus į realųjį literatūros gyvenimą. Tiesa, XX a. romanas daug kuo skiriasi nuo XIX a. romano ir vaizduojamųjų reiškinių, ir keliama problemų, ir meninės manieros atžvilgiu. Polinkis į apibendrinančius, simbolinius vaizdus, pastangos apibūdinti reiškinį ne tiek akcentuojant konkrečias detales, kiek iškeliant esminį bruožą, charakteringa XX a. proza, kaip ir apskritai šiuolaikiniam menui. Tačiau tai nereiškia, jog jis atitrūkęs nuo gyvenamosios epochos. Kad amerikiečių romanistas jaudina nūdienos žmogaus ir visuomenės problemas, galime įsitikinti, pažvelgę į visai netolimos praeities romano vaizdą.

Paimkime kad ir 1967 metų romano derlių. Žinoma, vienerių metų vaizdas negali nušviesti visos šiuolaikinio amerikiečių romano padėties, nors kai kurios charakteringos jo raidos tendencijos ir bruožai jame atsispindi. Juo labiau, kad tai buvo gausūs romano atžvilgiu metai, ir 1967-aisiais pasirodė nemaža žinomų vyres-

nės ir jaunesnės kartos romanistų. Jų tarpe sutinkame tokius senosios kartos rašytojus, kaip O'Harą (O'Hara) ir T. Vajlderį (Th. Wilder), kurie išgarsėjo dar trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje, o taip pat ir vidurinėsios kartos romanistus N. Meilerį (N. Mailer), Dž. Džonsą (J. Jones), Dž. Hersį (J. Hersey), G. Vidalą (G. Vidal), V. Staironą (W. Styron), atėjusius į literatūrą po antrojo pasaulinio karo, ir jaunesniosios kartos atstovus F. Rotą (Ph. Roth), Dž. Pardį (J. Purdy), V. Bordžeilį (V. Bourjaily), D. Bartelmą (D. Earthelme) ir kt.

1967-ųjų metų romane atsispindi klausimai, kurie jau nuo seno jaudina amerikiečius, visų pirma — rasinė problema. Šiuo metu jai skiria nemaža dėmesio tiek baltieji, tiek ir negrų rašytojai. Šiai problemai skirtas ir V. Stairono romanas „Nato Ternerio išpažintis“ (The Confession of Nat Turner), kuris susilaukė bene pačių prieštaraujančių įvertinimų. Autobiografinė forma parašytoje knygoje Staironas vaizduoja 1831 m. Virdžinijos valstijoje įvykusį negrų sukilimą, vadovaujamą negro Nato Ternerio. Bet čia ne tik sukilimo pavaizdavimas — ir apmąstymai apie istoriją ir žmogaus vietą joje, apie rasinius konfliktus ir apie žmonių santykius apskritai.

Nemaža kritikų kaltino Staironą už tai, kad jis iškreipė istorinius faktus, per daug laisvai pasinaudojo išlikusia medžiaga, neteisingai nušvietė Nato vaidmenį sukilime. Rašytojas nupiešė tradicinį negro paveikslą, būdingą „baltajai“ literatūrai, ir per daug Nato charakteryje pabrėžė irracionalių instinktyvų pasireiškimą.

Be abejo, Staironas gerokai nutolo nuo istorijos, ir jo kūrinysje socialinė-psichologinė negrų klausimo koncepcija traktuojama gana subjektyviai, bet „Nato Ternerio išpažintis“ reikšminga knyga. Joje ryškiai nutapyti vergovės ir jos tragiškų pasekmių vaizdai. Su dideliu psichologiniu subtilumu rašytojas nupiešė vergo sąmonės formavimąsi, atskleidė pačios vergijos institucijos esmę. Žinoma, ne viskas jo knygoje pakankamai motyvuota, yra taip pat ir struktūrinių netobulumų (pasikartojimai, kai kurie per daug išstęsti aprašymai). Tačiau romanas palieka stiprų įspūdį.

T. Vailderio knyga „Aštuntoji diena“ (The Eighth Day), vaizduojanti dviejų amerikiečių šeimų, Ešlių ir Lansingų, istoriją, taip pat nukelia mus į tolimesnę praeitį — į XIX a. pabaigą ir XX a. pradžią. Tačiau daugumas romanų pulsuoja dabarties gyvenimu. Kaip ir kitais metais, taip ir 1967-aisiais pasirodė keletas pavyzdžių politinio romano, turinčio amerikiečių literatūroje jau gana senas tradicijas. Tai visų pirma žinomo prozininko ir dramaturgo G. Vidalo „Vašingtonas, Kolumbijos apygarda“ (Washington, D. C.) ir mažiau pagarsėjusio

autorius, bet jau išleidusio kelias knygas F. Nibelio (F. Knebel) „Pradingusieji“ (The Vanished). Abu romanai susiję su prezidento rinkimais, nors politinio gyvenimo reiškiniai juose skirtingai pavaizduoti.

G. Vidalo romanas parašytas satyrine intonacija. Pirmajame jo plane figūruoja konservatoriaus senatoriaus Berdeno Dejaus, nesėkmingai iškėlusio savo kandidaturą į prezidentus, ir ciniko, karjeristo Klejaus Overberio, kuriam Berdenas turi užleisti savo poziciją, paveikslai. Vidalas kartais vadinamas geriausiu politiniu romanistu nuo Dizraelio laikų. Ir iš tikrųjų, negalima paneigti — jis sukuria įtikinamus politikierių paveikslus, sąmojingai vaizduoja politinio gyvenimo užkuliusius ir jo fasadą, sukuria šmaikštų dialogą, bet bendras politinių papročių vaizdas nėra pakankamai gilus.

Gilesnės politinių reiškinų analizės pasigendame ir Nibelio romane, parašytame politinės fantastikos forma. Jame vaizduojama, kaip prezidento rinkimų išvakarėse vienoje tolimoje saloje susirenka įžymūs pasaulio mokslininkai spręsti visuotinio nusiginklavimo problemos. Utaipinė, nors ir neabsurdiška idėja!

Politinių įvykių atgarsiai jaučiami ir Meilerio romane „Kodėl mes esame Vietname?“ (Why Are We in Vietnam?), ir Bordžeilio „Žmogus, kuris pažinojo Kenedį“ (The Man Who Knew Kennedy). Tačiau kaip pirmasis nevaizduoja Vietnamo, taip antrasis nevaizduoja Kenedžio. Savo be galo chaotiškame, racionaliai sunkiai suvokiamame romane Meileris piešia aštuoniolikmečio amerikiečio psichologiją ir jo santykius su aplinka. Ryšys su Vietnamu čia pasireiškia tikrai tuo, kad romano pabaigoje jaunuolis ir jo draugas gauna kvietimą stoti į kariuomenę ir vykti į Vietnamą. Ir nors Vietnamo karas čia tiesiogiai nepavaizduotas, jis grėsmingai kabo virš Amerikos. Meileris tarsi nori išnarplioti tas aplinkybes ir atmosferą, kuri formuoja karinę psichologiją. Tiesiogiai parodo karą Vietname ir nedėkingą amerikiečių misiją jame jauno romanisto D. Halberstamo (D. Halberstan) romanas „Be galo karšta diena“ (One Very Hot Day).

Bordžeilio romanas, vaizduojąs gana siaurą žmonių ratą su jiems iškylančiomis moralinėmis ir buitinėmis problemomis, daug kuo primena tradicinį psichologinį papročių romaną. Veiksmas apima tik pusę metų po Kenedžio nužudymo, nors autorius retrospektyviniu būdu atkuria ir ankstesnį herojų gyvenimą. Rašytojas veda paralelę tarp Kenedžio nužudymo ir aplinkybių, kurios pražudo talentingą amerikietį Doremusą. Tai visuomenėje įsigalėjusios ligos, jos chaotiška moralė, impulsai, kurie gali pražudyti ne tik tą, kuris jiems pasiduoda, bet ir artimuosius.

Moralinėms visuomenės traumoms, ją apėmusiai neurozei pavaizduoti skirta ir dauguma kitų 1967 m. romanų. Ši tendencija būdinga ir apskritai pastarųjų dešimtmečių amerikiečių literatūrai. Vienas iš dažniausiai joje sutinkamų herojų — arba neurotikas, arba apimtas nesuvaldomų instinktų, arba psichiškai anomalus žmogus.

F. Roto romano „Kai ji buvo gera“ (When She Was Good) herojė, nevykėlio, alkoholiko dukterė Liusė, užaugusi labai prieštaringoje aplinkoje, pradeda nekęsti savo tėvo, o vėliau ir savo vyro, ir jos neapykanta galiau-

siai tampa despotizmu, savo pranašumo pervertinimu; tai neišvengiamai veda ją į pražūtį. Kartais sunku pasakyti, kur baigiasi normali būseną ir prasideda nenormali, kaip, pvz., Pardžio romane „Justetas Čišolmas ir jo veikalai“ (Eustace Chisholm and His Works). Čia beveik visi personažai pasidavę irracionalioms aistroms, o ypač Danielis Hozas, kuris galiausiai tampa jų draskančių vidinių impulsų auka. D. Bartelmo romane „Snieguolė“ (Snow-White) ši problema keliama, parodijuojant pačią romano formą ir žinomą pasaką apie Snieguolę ir septynis nykštukus. Bartelmas tarytum teigia, kad visos bendravimo formos yra absurdiškos, nes pats žmogus yra absurdas. Visuose šiuose romanuose jaučiama stipri froidsizmo ir egzistencializmo įtaka.

Tai, kad daugelyje romanų vyrauja psichologinių anomalijų vaizdavimas, jog literatūroje įsiviešpatavo nesveika erotika, jaudina ne vieną amerikiečių kritiką. Kalifornijos universiteto dėstytojas R. Lehanas (R. Lehan) su kartėliu rašo, kad iš romano pasitraukė tikrasis herojus ir jo vietą užėmė antiherojus: nevykėlis, maniakas, žmogus be vidinės pusiausvyros. Be abejo, susidomėjimas patologija nėra vien laiko mada, kaip galvoja Lehanas. Nors toks charakteris ir pavaizduotas visų pirma kaip tam tikrų psichologinių ir biologinių kompleksų produktas, jis būdingas tam tikrai socialinei aplinkai ir turi savo šaknis pačioje Amerikos tikrovėje.

Amerikiečių romane nemaža vietos užima inteligento paveikslas, jo ieškojimas gyvenime vietos ir prasmės. Šiai temai skirtas Hersio romanas „Audros epicentre“ (Under the Eye of Storm) ir iš dalies O'Haros „Instrumentas“ (The Instrument) ir Džono „Eik pas sudžiūvėlę“ (Go to a Widow-Maker), vaizduojantieji menininko gyvenimą. Šis herojus stipriau jaučia automatizuoto ir standartizuoto pasaulio poveikį, suvokia savo vidinę disharmoniją ir nori ją atgauti, bėgdamas nuo visuomenės į gamtos prieglobstį. Bet jis arba grįžta atgal ir susitaiko, arba neša disharmoniją ten, kur nori rasti prieglobstį.

Kaip matome, savo žanrine specifika ir tematika amerikiečių romanas gana įvairus. Čia randame socialinio ir psichologinio, politinio ir buitinio, fantastinio ir filosofinio romano tipus ir jų derinius. Nerasime tikrai romanų-epopėjos, vaizduojančio plačią istorinę panoramą. Daugiau linkstama į kamerinio tipo romanus, apimančius siaurą žmonių gyvenimo sferą. Jų meninė maniera nevienoda: vienur vyrauja lyrinis monologas, kitur labiau dramatizuota — dialogo — forma. Vienuose plačiai išvystytas siužetas, kiti sudaryti lyg iš miniatiūrų, fiksuojančių atskirus gyvenimo momentus. Kai kurie romanai (Stairono, Roto, Vidalo, Bordžeilio, Vailderio) parašyti realistiniu metodu, su ryškiai psichologiškai apibūdintais charakteriais, konkretizuota aplinka, logiška, nors nebūtinai nuosekli ir simetriška struktūra. Kiti, kaip Meilerio, Bartelmo, — avangardistinio tipo. Chaosas ir irracionalizmas, fragmentiškumas ir alogiškumas juose atsispindi ir pačioje išorinėje formoje. Savo nesiskaitymą su literatūrinėmis normomis Meileris užacentuoja pačia romano kalba, žongliuodamas žodžiais, pabrėžtinai vartodamas necenzūriškus posakius.

Toks 1967-ųjų metų amerikiečių romano vaizdas. Panašų vaizdą susidarytume, pažvelgę ir į kitus šio dešimtmečio metus. Taigi 1967-aisiais metais pasireiškusios tendencijos iš dalies būdingos ir bendrai šiuolaikinėi amerikiečių romano padėčiai.

SUSITIKIMAS VAIKYSTĖJE

Šviesiam poeto Jovaro atminimui

VINCAS LAURAITIS

Vilniaus Valst. Universiteto aspirantas

Saulėtą 1941 metų birželio popietę vingiuotu ir duobėtu Žemaitijos keliuku su dėde važiovome į malūną. Prie kelio posūkio kur puikavosi banguojančių rugių laukas pamatėme lėtai žingsniuojant senuką. Vienoje rankoje jis laikė kepurę, o kitoje aptrintą krepšėlį. Dėdė pakvietė jį pavežėti. Keleivis atsisėdo ant grūdų maišo šalia manęs. Žodis po žodžio dėdė su nepažįstamuoju pradėjo kalbėti. Senukas buvo gana šnekus. Greitai paaiškėjo, kad greta manęs sėdi mylimas liaudies poetas Jovaras. Tada buvau nedidelis piemenukas, baigęs tris pradinės mokyklos skyrius. Sužinojęs, kad mūsų tarpe randasi mėgstamiausiosios dainos "Ko liūdi, berželi?" autorius, nepaprastai susijaudinau.

DAINA GAIVINO LIETUVOS LIAUDI

Ši daina mano gimtajame kaime plačiai buvo paplitusi. Nuošaliame Žemaitijos kampelyje dainavo ją seni ir jauni. Aš šią dainą išmokau būdamas šešių metų. Dainos posmai skambėdavo šienapiūtės ir rugiapiūtės pabaigtuvių metu. Didelį populiarumą daina "Ko liūdi, berželi?" susilaukdavo Joninių naktį, kada prie degančios ant stulpo iškeltos smalotos statinės susirinkdavo kaimo jaunimas ir senukai. Minėta daina taip pat skambėdavo vestuvių, vardynų ir kitų sueigų metu. Braukdami sūrų prakaitą nuo kaktos dainavo ją artojai ir akmenskalčiai.

Kaimo piemenukai būdavo susirenkam darganotom rudens dienomis į Želvio šlamatą rusenančiame lauže kepdami bulves iki užkimo mimo traukdavom "Ko liūdi, berželi?" Be-

dainuodami taip įsismagindavome, kad pamiršę piemenukų pareigą galvijus suleisdavome į daržus ir nuo vyresniųjų gaudavom mušti. Pamiršę skausmą vėl dainuodavom.

ŽIAURUS KLEBONAS

O kartą už šią dainą net kunigas mums įkrėtė. Liepos sekmadienio pavakarę prie vieškelio Žadikai — Pikeliai su kaimynų piemenukais ganiau galvijus. Karvutėm ramiai pešiojant žolę prie akmens susėdę trys piemenukai dainavome "Ko liūdi, berželi, ko liūdi?" Bedainuodami nepastebėjome, kaip ant vieškelio sustojo dailus vežimas ir prie mūsų priėjo lazda pasiramsčiodamas Pikelių klebonas su bernu.

— Na, pramuštgalviai, girtoklių dainą traukiat, o poterėlius ar mokat, — drebančiu balsu suriko klebonas.

— Tai ne girtuoklių daina, dėde, — atsakė Zakių Bralis.

— Ak tu rakali, koks aš tau dėdė, — suriko kunigas ir griebė Zakių Braliui sukti ausį.

Zakių Bralis, Želviukas, o kartu su jais aš pakilome ir pasileidom bėgti.

— Antanai, sugauk tuos parmazonus —, įsakė klebonas bernui. Želviukui pavyko pabėgti. Mane ir Zakių Bralį už apykaklių nutvėręs bernas tempė pas kleboną. Balmės pilnomis akimis žitūrėjome į griežtą berną ir piktą kleboną. Poterėlių kalbėti mes nemokėjome, tai jautėme, kąd gausime mušti.

Klebonui iš pykčio trukčiojo smilkiniai, virpėjo pamėlynavusios lūpos. Rankoje spaudė kakavinės spalvos lazda. Mums atro-

dė, kad dvasiškas tėvelis su lazda gerai išvamos šonus. Dievo tarnas žiūrėdamas į mus dirbtinai nusikvatojo. Padėjęs ant akmens lazdą man ir Zakiui iki kraujo nusuko ausis. Nueidamas perspėjo, kad vietoje girtuoklių dainos išmoktume ir kalbėtume poterėlius. Vėliau paaiškėjo, kad klebonas tada grįžo iš Onos atlydų ir buvo apsvaigintas degtinės.

...

TURĖJO SLĖPTI SAVO RAŠTUS

Jovaras papasakojo, kad iš Palangos pėčias grįžta į gimtąjį Kalniškių kaimą Šiaulių apskrityje. Bijodamas nukentėti netoli Palangos miške po jauna pušaitę užkasęs į žemę keletą laikraščių ir storą žurnalą, kur buvo išspausdinti jo eilėraščiai ir nuotraukos. Kelyje sutikęs nuoširdžių žemaičių, kurie pamaitinę ir pavežėję po keliasdešimt kilometrų. Poetas jaudinosi dėl namiškių ir savo ateities. Senukas pergyveno, kad buržuaziniai nacionalistai, su juo gali susidoroti. Dėdė jam patarė grįžus į namus viešai nesirodyti.

Pavažiavę apie 15 kilometrų netoli malūno ant sriaunios upės kranto po skarotą beržu ant žolės susėdome. Dėdė iš tarbelės ištraukė puskepalį rupios duonos, geltoną sūrį ir porą butelių pieno. Poetas su mumis sutiko užsikąsti.

Buvo nuostabiai gražus pavakarys. Gilus mėlynas dangus. Pakrančių krūmuose suokė paukščiai. Čiurlėno upės vanduo, menko vėjelio judinami tyliai šlamėjo beržo lapai. Aplinkui kvėpėjo medum ir ramunėmis. Arklys prunkšdamas pešė minkštą žolę. Netoli sutartinę dainavo piemenukai.

RAMYBĘ DRUMSTĖ PRIEŠO ŠUVIAI

Šią nuostabią gamtos ramybę drumstė vokiečių kareivių šuviai už nedidelio miškelio ir padangėje praskrendą juodais kryžiais fašistų lėktuvai. Šuviai ir lėktuvų užėsys veikė mus slegiančiai. Poetas ir dėdė kaž ko susimąstė. Sunku pasakyti apie ką jie tada galvojo. Gal apie karo baisumus, žustančių žmonių kančias ir ašaras. O gal apie prabėgusią varganą jaunystę.

JOVARAS (JONAS KRICKIŪNAS).

Po kelių tylėjimo minučių, nukreipęs žvilgsnį į skarotas medžio šakas, Jovaras prabilo:

— Jau praėjo trysdešimt penki metai, kaip parašiau "Ko liūdi, berželi?", — o rodos, viskas buvo tik vakar, — giliai atsiduso poetas.

Prisiminęs praeitį papasakojo įdomų epizodą iš savo kūrybinės veiklos.

SU RAŠYTOJAIS IR KULTŪRININKAIS SLAPTUOSE SUSIRINKIMUOSE

Nuo 1896 metų šešiolikmetis pradedantis poetas pradėjo susitikinėti su Žemaite, Povilu Višinskiu, Gabriėle Petkevičaitė — Bite ir kitais to laikotarpio lietuvių rašytojais ir kultūros veikėjais. Jovaras su jais dalyvavo Pavėžupio dvare slaptuose susirinkimuose, kur skaitydavo ir aptardavo savo kūrybą.

Vienas toks susirinkimas šiltą pavasario dieną vyko netoli minėto dvaro Vėžupio pakrantėje tankių žilvyčių apsuptoje pievutėje. Kitoje upelio pakrantėje rymojo vienišas baltliemenis beržas. Kalbų įkarštyje į beržą atskrido ir užkukavo gegutė. Minutei visi nutilo. Žemaitė, taisydama skarelės kampa, tarė:

— Beržas mūsų gimtinės perlas, bet kodėl poetai jo neapdainuoja. Ne tik rūtelėms ir žilvyčiui reikia skirti eiles, bet ir berželiui, — toliau kalbėjo Žemaitė.

— Berželį kartu su gegute reikia apdainuoti, — pratęsė pokalbį Povilas Višinskis. Žemaitės ir P. Višinskio žodžiai pradedančiam poetui Jonui Krikščiūnui giliai įsmigo į širdį. Jaunuolis pasirinko apdainuoti baltliemenį svyruoklį.

Gilų jausmą nuoširdžiai apdainuoti baltliemenį tėviškės laukų berželį jaunuolis savo širdyje puoselėjo keletą metų. Šis jausmas giliai suliepsnojo 1905 metų revoliucijos eigoje, kurioje jis aktyviai dalyvavo.

Vieną 1906 m. kovo mėnesio vidurnaktį prie spinksulės šviesos įvykdė savo pažadą. Kada rankraštyje eilėraštį "Ko liūdi, berželi?" paskaitė Vincui Kapsukui-Mickevičiui šis pasakė:

— Tai nuostabi daina. Ją Lietuvos sodžiuose dainuos seni ir jauni.

Vinco Kapsuko žodžiai išsipildė. "Ko liūdi, berželi?" tapo populiariausia lietuvių liaudies daina.

Besiklausydami įdomaus poeto pasakojimo nepajutome, kaip atėjo pavakarys. Saulė klojo ilgą beržo šešėlį, kai atsisveikinę su Jovaru išsiskyrėme. Mūsų vežimas pasuko į malūną, o jis žingsniavo link Šiaulių. Nuo keliuko keletą kartų pamojavęs ranka dingo kelio tolumoje.

JAUDINANTYS SUSITIKIMAI

Antrą kartą mylimą poetą su tuo pačiu aprintu krepšiu 1948 metų lapkričio mėnesį sutikau Vilniuje pirmajame LTSR jaunųjų rašytojų suvažiavime. Tada mokiausi Mažeikių gimnazijoje.

Didelį įspūdį iš respublikos kampelių atvykusiems į suvažiavimą jauniems literatams padarė jo paprasta, bet giliai jaudinanti kalba.

Suvažiavimo dienomis susidraugavom su Jovaru. Jis atsiminė tą mūsų kelionę ir prašė perduoti dėdei nuoširdžiausius linkėjimus. Poetas buvo susimąstęs ir labai pergyveno dėl artimųjų mirties. Neseniai buvo mirusi jo žmona, o prieš penkis mėnesius bur-

žuazinių nacionalistų nužudyta dukrelė Rūtelė. Vilniaus Universitete kartu dalyvavome literatūriniame vakare. Senąjį poetą nepaprastai jaudino jaunųjų kūryba.

Vėlų ir tamsų lapkričio vakarą po susitikimo "Tiesos" redakcijoje būrelis provincijos literatų, kartu su Jovaru lydimi Jono Šimkaus. Vlodo Grybo ir kitų rašytojų Vilniaus gatvėmis žingsniavome į geležinkelio stotį. Iš Vilniaus iki Šiaulių važiuojame viename vagone.

Kelionėje poetas papasakojo apie savo skurdžią vaikystę, literatūrinę ir revoliucinę veiklą. Gilią ir žvabią naktį, išlipę Šiauliuose iš traukinio, su mažeikiečiu pradedančiu poetu Keziu Petroška (buržuazinių nacionalistų nužudytas) lydėjome mylimą poetą į namus. Nuo to laiko vis dažniau susitikdavom su Jovaru.

Tokia buvo mano pirmoji pažintis su liaudies poetu Jonu Krikščiūnu-Jovaru.

Rašytoja Zemaitė jos Amerikoje 1916 m. lankymosi proga. Ji įkvėpė poetą Jovarą parašyti Koliūdi, berželi? Žemaitė Amerikoje gyveno 5 m., rinko su adv. Andriumi Bulota aukas pažangiųjų Žiburėliui, Lietuvoje.

Jovaras

1880—1967

KO LIŪDI, BERŽELI?

Ko liūdi, berželi, ko liūdi?
Ko verki, nuleidęs šakas?
Kam svyra žalieji lapeliai?
Kam varvini šaltas rasas?..

Ar auštantis rytas nelinksmin?
Ar gaila naktinės tamsos?..
Ko verki, berželi baltasis?
Ar ilgis lapeliai šviesos?..

Neverk, svyruonėli baltasis,
Jau greitai saulutė tekės,
Bus linksma, gražu ir malonu,
Iš džiaugsmo lapeliai mirgės.

Klausykis — gegutė kukuoja,
Atskridus ir tau užkukuos.
Pakils malonusis vėjelis
Ir tavo šakytės linguos.

— Verkiu aš, berželis svyruoklis,
Kad skausmą kentėti turiu...
Čia pelkėj, ant ravo kampelio,
Gamta pasidžiaugt negaliu...

Nors aušta aušra laukiamoji,
Bet liūdno manęs neramins...
Diena, nors ir būtų gražiausia,
Verkėjo šakų negaivins...

Likimas nuo miško atskyrė —
Vienam vis kentėti sunkiau...
Durpynuose žemė prirūgus
Man širdį džiovina didžiau...

Gegutė nenor man kukuoti,
Nemėgsta svyruoklių šakų...
Atskrenda praskrenda... kukuoja
Toli ten ant medžių storų.

Čia smilgose užauja vėjai,
Man drasko žalius lapelius...
Aš liūdžiu... O miškas vilioja
Gražiausius visus paukšteliu...

Ten švilpauja čiulba linksmiausiai,
O man tiktai krankia varnai...
Nuo vėtrų man šakos tik lūžta...
Ir graužia lapus kirminai...

Gal verksiu, liūdėsiu vis vienas,
Kol plieno kirviu nepakirs...
Kol gyvasties jausmą turėsiu,
Kol kūnas nubalęs nemirs...

Ilgu man pasauly gyventi,
O gal, kad pakirstų greičiau,
Nereiktų ilgėjimo kęsti,
Numirus gal būtų geriau...

O kaip ten bebūtų... Aš noriu
Žaliuoti, gyvent ir kovot,
Ir savo draugam svyruonėliam
Gyvenimo džiaugsmo ieškot.

Dar noriu draugėm drebulėlėm
Padėti jom laimę surast,
O piktą likimą aplenkti,—
Slaptinę meilę suprast...

Naujos knygos

DAININGI POSMAI

AUGUSTAS TAMALIŪNAS, žurnalistas

Kai kurių poetų eilės giliai įsiričia į žmogaus atmintį ir išlieka gyvos ir šviežios visam gyvenimui. Geriausi lyrikos pavyzdžiai neretai taip sužavi žmogaus širdį, kad virsta puikiomis dainomis, artimomis liaudies kūrybai; jos eina iš lūpų į lūpas ir kartais sunku beatskirti, kur grynoji lietuvių tautosaka, o kur — artimas folklorui poeto darbo vaisius.

Prie tokių artimų liaudžiai savo dvasia poetų priskirtinas ir kaunietis Vincas Stonis. Senesniosios lietuvių kartos žmonės, besidomintieji poezija, dar atsimena šio poeto debiutą — 1924 m. jis išleido lietuvių literatūros istorijai gerai žinomą eilėraščių rinkinį "Ašarėlės". Mūzos gerbėjai puikiai žinojo ir knygos autorių — kunigą Kazį Žitkų, pasirašinėjusį Vinco Stonio slapyvardžiu. (Pseudonimą jis pasirinko pagal to pat pavadinimo Šatrijos Raganos apysakos pagrindinį herojų).

Vincas Stonis (Kazys Žitkus), išleidęs savo dainingąsias "Ašarėles", iš aktyvaus literatūrinio gyvenimo beveik pasitraukė ir atsidėjo teologijai. Tačiau savo poetinės plunksnos jis nepadėjo į stalčių. Argi gali poetas įsakyti nutilti savo širdžiai, palaidoti po sutana gražiausias savo mintis?

Pradėjęs reikštis poezijos žanre 1908 metais, Vincas Stonis ir šiandien nusiteikęs kūrybiškai. Užsienio lietuviai turėjo progos skaityti jo eilėraščius "Gimtajame krašte". Daugiau nei per 60 kūrybinės veiklos metų, jo stalčiuje susirinko gan didelis lyrikos pluoštas, kurį jis neseniai ir padovanojo skaitytojams.

Reikia pastebėti, kad "Vagos" leidykla pasiūlė labai teisingai, išleisdama 77-erių metų kauniečio kunigo Vinco Stonio "Lyrikos" rinktinę. Juk jo geriausi posmai jau senokai

virtę liaudies mėgiamomis dainomis. Juoba, kad jaunoji karta, tur būt, ir nežinojo, kad buvęs Kauno kunigų seminarijos rektorius (1953–1959 m.) jaunystėje yra sukūręs ir nūnai tebemėgiamos dainos "Gražių dainelių daug girdėjau" žodžius, ir daugelį kitų plačiai pasklidusių muzikalių posmų.

Kokios gi mintys kyla, perskaičius Vinco Stonio poezijos rinktinę "Lyrika"?

Poetas ir patsai neslepia, kad jam didelės įtakos yra turėjęs mūsų poezijos patriarchas Maironis, Adomo Mickevičiaus ir kitų meninio žodžio meistrų kūryba. Skaitant V. Stonio lyriką, tai itin lengvai juntasi. Žinoma, būtų nuodėmė nutylėti, jog knygoje yra savito meninio braižo kūrinų, tačiau jų neypatingai daug — didesnę dalį sudaro nusistovėjusios klasikinės eilavimo manieros eilės. Ir visgi, V. Stonio posmai sužavi savo lyrizmu, laisva minties traktuote, nuoširdžia meile tėvynei ir artimumu liaudies kūrybai. Jie liejasi lengvai, be jokių didesnių pastūmėjimų, atverdami skaitytojui visą poeto sielos didybę ir dvasinį pasaulį.

Maždaug du trečdalius knygos užima ikitarybinio laikotarpio kūryba. Tiesa, didesnę jos dalį sudaro geriausi "Ašarėlių" posmai, bet kokie jie nuoširdūs ir išgyventi! Negali nesižavėti eilėraščiais "Mano tėviškė", "Liūdna", "Vakaro daina", "Niekados" ir kt. O sonetas "Lietuva naktį" taip ir prašosi melodijos:

Graži tu, tėvyne, kai vasaros naktį
Į prieblandą skęsta giria ir laukai,
Kai miegantis kaimas bedunkso pilkai,
Tik kviečia lakšutė dalgelę paplakti...

Maloniu balsu nuskamba ir trylikos "Kau-
no sonetų" ciklas ir daugelis kitų eilėraščių.

Išleidęs "Ašarėles", poetas kurį laiką
buvo palikęs Lietuvą — gydėsi Italijoje. Iš
čia jis parsivežė nuostabų apmąstymų ciklą
"Kalnų takais", kuriame gan meistriškai nu-
tapė šios nuostabios pietų šalies peizažą.
Tačiau, kur poetas bebūtų, jo širdį visvien
slegia gimtinės ilgesys:

Ir prisiminė netyčia
Man darželio margos gėlės —
Rūtos, mėtos, našlaitėlės
Ir senutė kaimo gryčia...

("Svetimaj šaly")

Vincas Stonis savo kūryboje neapsiriboja
vien tik gražiu pasaulio tapymu. Jis giliai
užjaučia varganą žmogų ir kviečia jį į kovą
prieš prispaudėjus:

Vėl rausi neklusnų molį,
Šlampa tau kakta,
O namie tu, mano broli,
Grumsies su pluta...
Ar ne laikas jau, Anuprai,
Atsitiesti tavo kuprai?..

("Grioviakasys")

Džiugu, kad knygos autorius pateikia ne-
mažą lyrikos pluoštą, parašytą tarybinės san-
tvarkos metais. Šis Vinco Stonio kūrybos lai-
kotarpis pradedamas Lietuvai sunkiomis vo-
kiečių okupacijos dienomis ir baigiamas per-
nai parašytu eilėraščiu.

Poetas gan jausmingai perteikia pirmųjų
karo dienų dramatiškumą, fronto perbazavimą į
Vakarų. Jo lyrika prisodrinta gaivaus tikė-
jimo gėrio pergale. Netgi vaikiškame eilė-
raštyje "Sniego pilis", autorius užakcentuoja:

Karalaitės sapnai išžudyti
Ašarėlių pabirs spinduliais,
O lankoj ims bitutės skraidyti,
Ir pirmieji žiedai prasiskleis.

Aplamai, Vinco Stonio pokario metų lyrika
sužiba naujomis varšomis. Čia ir meilės, ir
gyvenimo esmės temos, ir puikūs gamtos es-
kizai... Vienok svarbiausia jo eilėraščių sa-
vybė yra ta, kad poetas nuoširdžiai myli savo

gimtąjį kraštą ir ta jo meilė dominuoja veik
visuose eilėraščiuose.

Nesvetimi autoriui ir naujų išraiškos
priemonių ieškojimai. Paskutiniuose rinkinio
eilėraščiuose ("Kapų sonata", "Akvarėlės",
"Vėjas", "Po medunešio") jis prabyla itin sa-
vitu balsu. Ir už tai poetui galima tarti tikrai
nuoširdų ačiū.

Vinco Stonio eilių rinktinė "Lyrika" — iš-
ties malonus siurprizas. Kaip sakoma, duok
dieve, kad visi kunigai taip mylėtų Mūžą bei
tėviškę ir skrajotų dvisėda ant Pegaso, savo
dainingais posmais džiugindami lietuvių skai-
tytojų širdis.

=====

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

TROPINĖ NAKTIS

Tamsioj padangėj kybo Pietų Kryžius.
Vanduo aplinkui spindi nuo planktono.
Atrodo, jūrų deivė pasiryžus
Nustebinti savais kerais matrosus...

Bangelės švelniai plaka laivo šonus
Ir bangpūtis vėjelis meiliai pučia.
Melitė — jūrų deivė — savo monais
Įstengia pakerėt visus matrosus...

oooo

Okeane,
tu savo bangų keterom —
Pašiauštom, drabstančiom baltus purslus —
Mane užbūrei,

nors kiekvieną vakarą
Siunti sapnus nepaprastai mašlius.
Bekraštės tavo valdos kelia virpulus —
Ne toks jau aš namisėda,
matyt.

Ir vėl,
ir vėl imu liniuotę, cirkulį
Ir stengiuos biauriai nuotaiką nuvyt.

=====

O BRANGI LIETUVIŠKOJI...

JULIUS PASTARNOKAS

Op! Op! Kas ten? Nemunėli,
Ar tu mane šauki?..
.....
Ar tu mano dvasios girdi
Graudulingą raudą
Ir jauti, kaip skaudžiai širdį
Krūtinėj man skauda
Iš didžiausio nuliūdimo
Ir kančių daugybės.

Ši daina buvo populiari Panemunės baktūžėse praėjusio amžiaus pabaigoje. Ir mažai kas žinojo jos žodžių autorių...

Atverksime 1883 m. antrąjį "Aušros" numerį ir rasime šiuos žodžius eilėraštyje "Regėjimas". Parašas — J. A. V. L. Tų pačių metų "Aušros" pirmajame numeryje eilėraštyje "Lietuviška kalba" reiškiamą meilę gimtajai kalbai:

O brangi lietuviškoji,
Šventa kalba prigimtoji!
Už žemčiūgus tu brangesnė
Ir už viską meilingesnė.

Eilėraščio autorius — J. A. V. Lietuvis. Ketvirtajame numeryje po pasakėčia "Šviesūnas ir pelėda" vėl parašas — J. A. V. Lietuvis.

Šiuo pseudonimu pasirašinėjo lietuvių romantinės poezijos atstovas, aušrininkas Andrius Vištelis-Višteliauskas. Jo literatūrinis palikimas ne toks jau didelis. Mus tėra pasiekę keletas poeto eilėraščių, įvairūs filologiniai rašiniai, gausi korespondencija, vertimai.

...Andrius Vištelis gimė 1837 m. lapkričio 24 netoli Kauno; prie Zapyškio, tarp

kalnų pasislėpusiame Kluoniškių kaime. Vaikystėje A. Vištelis dažnai mėgdavo rymoti panemunėje prie bažnytėlės, išdabintos baudžiauninkų menininkų darbais.

Berniukas prisimindavo tėvų pasakojimus: šioje bažnyčioje, bebėgdami atgal iš Rusijos, Napoleono kariai laikė arklius. Vaiką traukė tolimų kraštų ilgesys, akyse šmėkščiodavo įsivaizduojamų kovų vaizdai. O aplinkui šnarėdavo gojai, tolumoje dunksojo piliakalniai. Čia pat — Dievogala, apsupta nuostabiausiais padavimais, atėjusiais iš ažuolų giraičių, nuo amžinosios ugnies aukurų. Visada primindavo legendą apie tragišką vaidilutės ir žynio meilę Altonės piliakalnis. Visa tai žadino jautrią ir lakią berniuko vaizduotę.

Taip ir užaugo A. Vištelis. 1863 m., prasidėjus Lietuvoje kovai dėl tautinės laisvės, poetas tapo jos dalyviu. Sukilėlių pulkai gerai pažinojo jauną temperamentingą vyrą — kovotoją, kuris garsėjo ne tik uginga eilių kalba, bet ir savo narsa kautynėse (poetas buvo daug kartų sužeistas).

Sukilimą numaišinus, A. Vištelis-Višteliauskas emigravo į užsienį. Ir už Lietuvos ribų jis pasireiškė kaip internacionalistas. Šiaurėje kovojęs dėl savo tautos laisvės, Pietuose Garibaldžio legionuose — už Italijos liaudies laisvę.

...Nuo Italijos prasideda poeto gyvenimo odisėja. Važiuoja į Prancūziją. Vėliau — Vokietiją, Lenkiją, Argentiją.

Gyvendamas Poznanėje, jis palaiko glaudžius ryšius su J. Mikšu, J. Šliupu ir kitais. Poetą siejo artimą draugystę su įžymiu lenkų rašytoju J. Kraševskiu.

A. Vištelis 1881 m. iš lenkų kalbos išverčia ir savo lėšomis išspausdina J. Kraševskio

romantinę poemą "Vitolio raudą", vaizduojančią senovės lietuvių gyvenimo įvairius mitologinius paveikslus.

1886 m. Vokietijos valdžia sumanė apvalyti šalį nuo imigrantų-revoliucionierių. A. Višteliai į Lietuvą grįžti buvo nesaugu — galėjo pakliūti katorgon.

Poetas pasirinko Pietų Ameriką. Jis svajojo įsigyti kovos plantaciją, gaudyti kolibrius. Ten, jo nuomone, žmogus galės jaustis lengviau, laisviau. Deja, Argentinoje jokie kolibriai į jo tinklus nelindo, jokių plantacijų jam nepavyko įsigyti, ir niekas jo neišgelbėjo iš skurdo ir vargo. Galutinai išleidžia paskutines santaupas, miršta vaikai, žlunga šeiminis gyvenimas. 1912 metais A. Vištelis susirgo ir mirė. Taip ir liko amžinai svetimoj šaly, daugiau nematęs gimtosios žemės, kurią jis taip mylėjo, dėl jos sielvartavo ir ilgėjosi.

J. Laurinkus. „Grybautojas“

VYTAUTAS RUDOKAS

ŽALIAS RAITELIS

Šypsena

*Žolės ir želmenų žalumas,
Ir obeių balti žiedai,
Ir pagiry pamėlęs dūmas
Gyvybe plasta. Kaip kada!*

*Geltoni pienių žiburėliai,
Išsprogę beržo pumpurai.
Ir šypsena pražysta vėlei
Visų veiduos. Ak, kaip gerai,*

*Kai apima toks linksmas ūpas,
Kai sodriai šypso pačios lūpos
Ir šildo širdis šiluma.*

*Pasijunti lyg būtum šventėj
Ir noris taip ilgai gyventi,
Prisegt po gėlę kiekvienam. **

Griaustinis

*Artėja artėja iš vakarų
Debesys, visą padangę apgobę.
O ant juodų kaip smala keterų
Dunda griaustinis sidabro kanopom,*

*Tik lekia iš tolių, svaido žaibus:
Kelkitės, pievos! Ir girios, pabuskit
Iš laikino miego! Kas nepabus,
Bematant pasiūslu nuosprendį rūstų.*

*Ir kelias jaunamartė žemė staiga,
Ir siuva rūbus stebuklinga ranka
Laukams ir miškams — it pasakų tėja.*

*Vėl išsigiedriję skliauto kraštai,
Vėl vyturėlio giesmė iš aukštai
Laimina būsimo derliaus sėjėją.*

Vėjas

*Toks vėjas ant aukštos kalvos!
Atrodo, ims ir, nuo galvos
Nuplėšęs, nusineš kepurę,
Išpūs apsiaustą tarsi burę,*

*Ir štai, pakilęs virš laukų,
Čezėdamas sparnų šilku,
Nuskriesiu tolumon bekraštėn.
Tik niekas netikės, kad aš ten*

*Lengvai padebesiais lekiu
Be žemės rūpesčių jokių,
Paniekinęs net pačią mirtį,
Kadangi tie sparnai pavirtę*

*Minties judėjimu erdvėj.
O ji mus šaukia vėl ir vėl...*

JAV BAŽNYČIOS

Irena VLADIMIROVIENĖ

Važiudamas pro Jungtinių Amerikos Valstijų miestus, miestelius, gyvenvietes, nejučiomis stebiesi bažnyčių gausumu. Jų yra daugiau, negu mokyklų, teatrų, bibliotekų ar kitų kultūros-švietimo įstaigų. Jų yra įvairiausių stilių: nuo gotikinių, su aukštai iškylančiais smailiais bokštais, kuklių formų protestantų bažnyčių iki ultramodernaus stiliaus, kur iš karto nesuprasi, ar tai paviljonas, ar restoranas, ar koks prašmatnus klubas. Niujorko bažnyčios skęsta tarp dangoraižių, bet atidžiai paieškojęs, tai čia, tai ten pamatai kryžių. Atrodo, kad visi amerikiečiai priklauso kokiai nors bažnyčiai, sinagogai, šventyklai.

Statistika rodo, kad Amerikoje yra apie 268 religijos. Štai didesnės grupės: Romos katalikų (apie 43 mln. narių), baptistų (21 mln.), metodistų (13 mln.), liuteronų (8 mln.), presbiterijonų (4,5 mln.), episkopalinės bažnyčios (3,5 mln.), žydų kongregacijų (6 mln.), Rytų stačiatikių (3 mln.) ir t.t.

Visos protestantiškos religijos yra suskylusios į daugybę įvairiausiai vadinamų grupių. Pavyzdžiui, baptistų yra 28 grupės, metodistų — 22, liuteronų — 18 ir pan. Kai kurios religinės grupės arba sektos turi labai mažai narių, pvz., „Suvienyta Septintosios dienos brolija“ turi 4 bažnyčias ir 70 narių, „Jėzaus Kristaus kutleritai“ („Paskutiniųjų dienų šventųjų“ grupės sekta) turi vieną bažnyčią ir 22 narius ir t.t.

Tačiau toli gražu ne visi JAV gyventojai priklauso kuriai nors bažnyčiai. Tai rodo ir statistika: 66 mln. amerikiečių, t.y. 36,4% visų krašto gyventojų, nepriklauso jokiai re-

liginei bendruomenei. Be to, nemaža dalis netikinčių oficialiai figūruoja kurios nors parapijos sąrašuose, nes buvo joje pakrikštyti ir todėl laikomi jos nariais.

Amerikoje nėra taip lengva nepriklausyti jokiai bažnyčiai. Tie 66 milijonai amerikiečių pasirinko sunkesnę kelią, nes nepriklausymas bažnyčiai kelia darbavių, kaimynų nepasitikėjimą ir sudaro kitokių sunkumų.

Kodėl amerikiečiai priklauso religinėms bendruomenėms? Apklausus buvo gauti tokie atsakymai: iš tradicijos, tėvų pageidavimu, norint pasirodyti patikimu ir doru piliečiu, norint gauti gerą charakteristiką ir pan. Biznieriai dažnai vertina „kontaktus“, kurie atsiranda bažnyčioje ir gali būti naudingi bizniui arba karjerai. Tėvai, dažnai patys netikintys arba abejingi religijai, nori, kad jų vaikai mokytųsi religijos, kad jie susitiktų su „gerbiamais“, „padoriais“ žmonėmis, kad jie susirastų vyrus ir žmonas iš „moralios“, „gerbiamos“ šeimos. Taigi yra nemaža priežasčių, kurios verčia žmones vaikščioti į bažnyčią, nors, žinoma, dauguma religinių bendruomenių narių yra tikintys.

JAV religinės bendruomenės yra labai turtingos. Alfredas Balkas savo 1968 m. pabaigoje pasirodžiusioje knygoje „Religinis biznis“ rašo, kad JAV organizuota religija yra „ekonominis begemotas“. Parapijos vien iš parapijiečių kasmet surenka apie 5 mlrd. dolerių. Tai sudaro pusę visų šiame krašte surenkamų filantropinių aukų. Amerikos religinių organizacijų nejudamo turto vertė yra mažiausiai 80 mlrd. dolerių. Be to, joms

priklauso apie 20 mlrd. dolerių vertės akcijų bei kitų vertybinių popierių. Iš šio turto 44,5 mlrd. dolerių priklauso katalikų bažnyčiai. Tokių turtų neturi nė didžiausios Amerikos korporacijos.

Amerikos bažnyčia jau seniai nustojo būti kuklia vieta, kur žmonės susirenka pasimelsti, pagarbtai dievą, susikaupti. Štai, pavyzdžiui, Konektikuto valstijos Avalono miestelio „Liaudies liberaliai bažnyčiai“ priklauso moderni psichiatrinė ligoninė, o pats bažnyčios pastatas lengvai gali būti paverčiamas auditorija, koncertų, teatro, gimnastikos ir šokių sale. Ten pastato viename gale yra nedidelė vieta religinėms apeigoms... Moderni parapija dabar neapsieina be banketų salės, poilsio komplekso, parkingų, nuosavo motorizuoto transporto, poilsio stovyklų miškuose arba prie vandens. Dalaso miesto baptistų bažnyčia šalia nedidelio religinių apeigų pastato turi septynių aukštų poilsio namus su čiuožykla, sporto sale, keturiais kėglių žaidimo komplektais. Floridos Palmbeicho protestantų bažnyčios kompleksas, žinomas kaip „JAV Biblinis miestelis“, turi 2500 vietų auditoriją, du pastatus mokymo-auklėjimo reikalams, motelį, parkingų, didžiulių restoranų ir valgyklų, 15 akrų žemės, kuriuose išdėstyti plaukiojimo baseinai, teniso bei kitų žaidimų aikštės ir įvairių pramogų plotai.

Tačiau Amerikos bažnytinės organizacijos neapsiriboja vien tik „filantropinėmis“ priemonėmis. Jos plačiai verčiasi pelningu bizniu. Štai, Losandželo baptistų bažnyčiai priklauso filharmonijos salė ir didelis administracinis pastatas, išnuomojamas įstaigoms. Ohajo valstijos presbiterijonų bendruomenė turi cemento blokų gamyklą Arizonoje, Kalifornijos „Krikščioniški broliai“ yra didelės vyno gamyklos savininkai ir pagamina daugiausia degtinę krašte, o viena pietinės Kalifornijos sekta turi didelį valgyklų, restoranų bei kavinių tinklą. Jutos valstijos mormonų sektai priklauso laikraštis, radijo ir televizijos stotis, didelė universalinė parduotuvė, daugiau kaip 100 tūkst. akrų dirbamos žemės. Romos katalikų jėzuitai turi daug akcijų stambiose firmose. Katalikų brolija „Kolumbo riteriai“ valdo plieno vamzdžių gamyklą, keletą universalinių parduotuvių ir

žemės plotą Niujorke su didžiuliu Jankio stadionu. Ohajo valstijos „Rytdienos katedra“ turi elektroninę įmonę, vielos ir plastikinių gaminių fabriką, gyvenamų pastatų, prekybinį centrą ir ...korsetų bei biusthalterių siuvyklą.

Amerikos bažnyčia, turtingiausias kapitalistas, yra savotiškas parazitas valstybės organizme. Prekiauja, bizniauja, bet nemoka mokesčių. Bažnyčios biznieriškumas ir pasipelnymo būdai, pigi reklama (pvz., bankas reklamuojasi per bažnyčią: „Kai jūs meldžiatės su mumis, jūs taupote su mumis“) kelia nusivylimą bažnyčia tikinčiųjų tarpe. Tačiau tai tik viena gilios krizės, kurią dabar pergyvena Amerikos bažnyčia, priežastis.

Eilinė 1968 m. apklausa parodė, kad JAV piliečiai pesimistiškai galvoja apie religijos ir moralės padėtį jų krašte. 78% apklaustųjų pareiškė, kad krašto moralė krito, ir 69%, — kad religijos reikalai pablogėjo, jos įtaka gyventojams sumažėjo.

Bažnyčių narių skaičius Amerikoje vis mažėja. Ypač per pastaruosius metus sumažėjo bažnyčių lankymas. Eilinį sekmadienį tik mažuma, 45%, Amerikos suaugusių piliečių eina į bažnyčią. Neretai kunigai arba pastoriai atlieka pamaldas pustuštėse bažnyčiose. Žmonėms įgrįso pasenę bažnyčios ritualai, jos rutina, todėl tūkstančiai seniau ištikimų bažnyčios lankytojų ją apleidžia. Štai kai kurie atsakymai, gauti per apklausą: „Mano parapijos bažnyčia yra geriausia vieta pamiegoti sekmadienio rytą. Niekas netrukdo jūsų per 45 minutes“; „Aš einu į mišias, nes taip įprasta. Aš nieko iš to negaunu, ir mišios man neturi jokios reikšmės“. Sumažėjo ir teologijos studentų. Apie 70 tūkst. Amerikos kongregacijų neturi savo kunigų bei pastorių.

Nors katalikų bažnyčia Amerikoje yra turtingiausia, jos išlaikomos katalikų mokyklos šiuo metu pateko į finansinę krizę. 1968 m. JAV užsidarė 637 katalikiškos mokyklos, o 1969 m. — dar daugiau.

Niujorko katalikų bažnyčios galva — kardinolas T. Kukas paskyrė komisiją ištirti padėtį. Pasirodo, kad žmonės mažiau aukoja, sumažėjo pajamos iš loterijų, labdarybės mugių bei kitų lėšų gavimo šaltinių. Vaikų

tėvai nebegali mokėti mokesčių viešųjų mokyklų išlaidymui ir vis didėjančių mokslapinių katalikų mokyklai, todėl savo vaikus perkelia į nemokamas viešąsias mokyklas.

Pagrindinės Amerikos bažnyčių, ypač katalikų, problemos yra: Vietnamo karas, gimdymo kontrolė, celibatas ir rasizmas.

Bažnyčios vadovaujantieji sluoksniai besąlygiškai tarnauja Amerikos imperiaлизmui. Vyriausiasis Amerikos kariuomenės kapelionas Terencas Kukas laimina vietnamiečių žudynes, amerikiečių kareivius Vietname vadina „Kristaus kariais“.

Amerikos bažnyčios hierarchijos viršūnių politinis reakcingumas ne tik atstumia nuo bažnyčios tikinčiuosius, bet ir sukelia gilią krizę bažnyčios viduje. Jaunesnieji kunigai, geriau žinantys savo parapijiečių nuotaikas, vis stipriau išreiškia savo protestą: dalyvauja masiniuose renginiuose, nukreiptuose prieš karą, socialinę nelygybę, rasizmą, arba ir visai meta bažnyčią.

Žmonės vis labiau pradeda jausti bažnyčios ir jos doktrinų atsilikimą nuo gyvenimo. Jie mato, kad kunigai vengia tokių problemų, kaip alkoholizmas, narkotikų plitimas, jaunimo nusikalstamumo didėjimas, kova už pilietines teises. Socialiniai darbuotojai, advokatai, psichologai ir kt. išstūmė kunigus iš jų funkcijų, atlikdami tą darbą, kurį anksčiau atlikdavo „sielų ganytojai“.

Stipriausiai protestas prieš atgyvenusias bažnyčios dogmas pasireiškė, popiežiui Povilui VI paskelbus encikliką „Humanae Vitae“, draudžiančią visas gimdymo kontrolės priemones. 44 kunigai tuojau pareiškė, kad jų sąžinė liepia pasipriešinti enciklikai. Tėvai turi teisę patys spręsti apie savo šeimos didumą, ir enciklikos draudimas yra tas pats, kaip ir atsisakymas automobilių, televizijos ir pan. Kai Vašingtono katedros arkivyskupas kardinolas O'Boilas iš sakyklos reikalavo paklusnumo enciklikai, draudžiančiai gimdymo kontrolę, 200 katalikų demonstratyviai išėjo iš bažnyčios. Prieš protestuojančius kunigus buvo imtasi represijų, tačiau pastarieji atsisakė pripažinti popiežiaus neklystamumo dogmą.

Stiprėja katalikų kunigų balsai prieš kunigų ir tikinčiųjų baltąjį rasizmą. Į baltąjį

rasizmą negrai atsako separatizmu. Jie nori sukurti atskirą Juodųjų bažnyčią, nes baltųjų krikščionybę ir ideologiją laiko rasistinėmis ir nekrikščioniškomis.

Katalikų kunigai vis smarkiau kovoja prieš celibatą — draudimą vesti. 1966 ir 1967 m. Amerikoje iš pareigų pasitraukė 711 katalikų kunigų, daugumas jų, metę bažnyčią, vedė.

JAV yra apie 18 tūkst. moterų vienuolių. Per pastaruosius metus apie 3600 išstojo iš ordinų. Vienuolės nori dalyvauti judėjime už moterų teises, kovoti už integraciją mokyklose, efektyviau padėti skurdžiams, protestuoti prieš Vietnamo karą, tačiau archaiska jų ordinų struktūra varžo jų aktyvumą. Vienuolės vis garsiau kelia balsą už reformas, už „vienuolynų anachronizmo“ pašalinimą. Bažnyčia labai lėtai imasi reformų. Štai vienuolėms buvo leista dėvėti rankinius laikrodžius, bet tiktai pasiėpus rankovėse, buvo pakeisti jų rūbai. Dabar Amerikoje kai kurių ordinų vienuolės jau dėvi trumpesnius rūbus ir šviesias kojines.

Kunigo arba pastoriaus padėtis daug priklauso nuo jo parapijos narių skaičiaus augimo. Jis turi stengtis, kad tas skaičius nemažėtų, antraip vyresnybės akyse jis bus blogas kunigas. Todėl jis stengiasi įvairiais būdais verbuoti narius, pritraukti jaunimą. Pamaldų metu plačiai panaudojamos modernios priemonės: rodomos skaidrės, filmai, groja elektrinės gitaros, rengiami „pop“ muzikos koncertai. Neseniai vienoje katalikų bažnyčioje vienuolės garbino dievą, šokdamos baletą. Kai kurie kunigai visokiems būdais bando sumoderninti bažnytines apeigas. Visos pamaldos katalikų bažnyčiose dabar laikomos ne lotynų, bet anglų kalba.

Tačiau koncertai, šokiai, moderni muzika bei kiti atrakcionai nepadeda. Tradicinė bažnyčia jau nebegali patenkinti savo narių dvasinių poreikių, žmonės ieško ko nors nauja. Kaip grybai dygsta „pogrindinės“ bažnyčios, į kurias bažnytinė valdžia kartais žiūri pro pirštus. Dažnai privačiuose butuose ar šiaip kurioje nors būstinėje žmonės susirenka ir atlieka savo pačių sugalvotą ritualą, neretai jiems padeda kunigai atskalūnai. Atsiranda visokių pranašų ir pamokslininkų,

arie neretai pritraukia ištisas žiopių mi-
tas.

eškodami dvasinės paguodos, norėdami
uzpildyti vidinį tuštumą, amerikiečiai kar-
tais nueina visai keistais keliais. Jie ne tik
ieško atsakymų į savo klausimus Rytų reli-
gijoje — budizme, hinduizme, jogų bei ki-
tose filosofijose, bet krypsta į okultizmą, spi-
ritizmą, domisi burtais, pranašystėmis, raga-
navimais ir panašiais prietarais. JAV yra
daugybė astrologų, burtininkų, aiškiaregių,
kortų dėliotojų, delno skaitytojų, fakyrių ir
pan. Visi jie turi savo klientūrą. Štai Niu-
jorko astrologas Zolaras už 200 dolerių gali

išpranašauti ateitį, už 25 dol.— patarti, kaip
atlikti biržos transakciją, už 15 dol.— išpra-
našauti ateinančių metų įvykius, už 1 dol.—
rytdienos. Taigi antgamtiško ir metafiziško
pakaitalo religijai Amerikoje netrūksta.

JAV visuomenė, ardoma vidinių prieštara-
vimų, matanti vis didėjantį plačių liaudies
sluoksnių nusikurdimą, slegiama nesibaigian-
čio nusikalstamo karo Vietname, didėjančių
mokesčių naštos, vis labiau įsitikina bažny-
čios skelbiamų dogmų klaidingumu, jų
priešišku liaudies interesams. Todėl JAV
bažnyčios krizė vis labiau gilėja.

ANTANAS VENČLOVA

Mums epocha ramybės nežadėjo

Lyg raiteliai

per ugnį ir per vėją
mes lėkėm —
šaukė laisvė mus šviesi.

Mums epocha

ramybės nežadėjo, —
mes brendom
jos laukiniam švilpesy.

Ant mūsų rankų —

rūdys plieno grotų,
Kiekvienas mūs —
sunkios kovos karys.

Išardėme

voras vielų spygliuotų,
išlaužėme
konclagerių duris.

Mes šliaužėme

šaltom, drėgnom tranšėjom,
liepsnojo miestai,
bombų padegti.

Griovius ir pelkes,

vandenį praėjom
siaubingo karo
ilgoje nakty.

Ant rankų mirė

sūnūs mūsų, broliai,
ir kazematuos
šaudė mūs draugus.

Dar, rodos, kraujas

telkšo ligi šiolei,
giras apliejęs,
slėnius ir takus.

Mums epocha

ramybės nežadėjo.
Mes buvom jos
visų audrų vaikai.

Kaip viesulas

jaunystė mūs praėjo,
kaip ristas žirgas
nulėkė laukais.

Valios mankšta - sąlyginių aistrų ugdymas

N. INDRAŠIUS

Nuo pat senovės pedagogai kalba apie valios mankštą, valios stiprumą ir silpnumą. Bet iki šiol dar nėra galutinai iširta, kas yra valia? Kokie čia yra paskutiniai mokslo laimėjimai? Dabar jau atėjo era, kada moksliskai tyrinėjama ne vien gamta, bet ir pats gamtos tyrinėtojas — pažink pats save!

Asmenybėje paprastai išžiūrimos trys pagrindinės ypatybės: protas, valia ir jausmai. Šitos ypatybės kartais vadinamos pradmenimis, kurie gali reikštis savarankiškai, t. y. nepriklausomai nuo vienas kito. Esą protas galima mankštinti atskirai be valios ir jausmų, o valia esą galima grūdinti atskirai, nekreipiant dėmesio į protą ir jausmus, o jausmai esą galimi ugdyti be proto ir valios išsikišimo.

Tuo būdu, protas, valia ir jausmai išivaizduojama lyg kokie chemijos elementai, kurie prireikus galima išskirti į grynąjį protą, valią ir jausmus, be jokių priemaišų. Psichologijos atplėšimas nuo fiziologijos — nuo aukštosios nervinės veiklos.

Taip mechaniškai galvojant prieinama išvada, kad valia galima visai atskirai mankštinti, panašiai kaip kad, pvz., raumenys. Ir galop gerai išmankštinta valia galinti pasidaryti tokia galinga, kad tik vienu paprastu panorėjimu esą galima, pvz., čia širdies plakimas pagreitinti arba sulėtinti, o žarnas taip valdyti, kad pagal norą galima sukelti arba viduriavimas, arba vidurių užsiturėjimas; esą galima tik vienu panorėjimu valdyti medžiagų apykaita mūsų kūne: keisti kūno formas — nosį ilginti arba trumpinti, figūrą liekninti arba storinti, liesėti arba riebei, nugalėti visas ligas.

Indų religijoje nurodoma, kad žmogus gali pasidaryti dievu — visagalinčiu, visa žinančiu, visur esančiu.

Indų jogai teigia, kad jie taip išmankština valią, kad, pvz., tik vienu panorėjimu nugalį gravitacijos jėgą ir gali pakilti į orą, skraidyti, vaikščioti vandens paviršiumi. Indų jogai tvirtina, kad valios pagalba jie gali judinti toli esamus daiktus, per atstumą perduoti ir priimti mintis, išgyventi tiek, kiek nori, pvz., kelis šimtus arba net tūkstantį metų, išsenio pasidaryti jaunuoliu, iš negražaus, gražiu; savu noru numirti ir paskui iš numirusių prisikelti. Žodžiu, valios pagalba esą galima daryti stebūklus, susivienyti su dievu.

VALIA AR KLIEDĖJIMAS

Psichiatrijos moksle toks reiškinys vadinamas didybės manija (kliedėjimu).

Vakaruose išleidžiama daug įvairių valiai mankštinti vadovėlių, kuriuose mokoma kaip valdyti instinktus, potraukius, įpročius: pradedant nuo menkų dalykų ir vis einant prie sunkesnių ir sunkesnių. Pvz., gavai laišką, neplėšk tuoj, o ilgai kovok prieš smalsumą; pasiūlė saldainį, ilgai valdykis su įgeidžiu smaližauti; pamatei antrąją lytį — nususuk, jei geidi mėgautis žiūrėjimu.

Viduramžiais buvo laikomi valios milžinai tie, kurie sugebėdavo sutramdyti įvairius potraukius: buvo laikoma idealu visą gyvenimą nesiprausti, pasninkauti iki visiško sudžiūvimo, gyventi amžinoj skaistybėje, išvystyti visišką paklusnumą, per naktis melstis, visiškai mažai miegant, nuolat plakti savo kūną. Šventieji gyvendavo atsiskyre miš-

kuose, susidarydami kuo blogiausias gyvenimo sąlygas. Kai kurie "valios milžinai" gyvendavo ant stulpų, nenulipdami; jiems maistas būdavo paduodamas ilga kartimi.

Šventose knygose būdavo rašoma, kad nuo tokio valios mankštinimo būdave įsigyjama dieviška regėjimo galia, kurios pagalba būdave pasiekiami atgamtiniai pasauliai: bendravimas su dievais, su angelais, su šventųjų vėlėmis.

Tokie "valios milžinai" dabar vadinami šizofrenikais. Senovėje šizofrenija buvo laikoma šventumo savumu.

Dabar vakaruose išleidžiama daug įvairių knygų, kuriose mokoma kaip valios pagalba išmokti bendrauti su mirusiųjų išminčių dvasiomis, gauti iš jų patarimų. Tokius raštus rašo įvairūs vadinamieji teosofai, okultistai, spiritistai ir pan. Ir neretai visas reikalas baigiasi psichiatrine ligonine, kur gydytojas konstatuoja įvairius klaidėjimus, haliucinacijas, pseudohaliucinacijas, iliuzijas, religines paranojas, psichopatijas.

VALIA AR UŽSISPYRIMAS?

Neretai psichopatinis užsispyrimas palaikomas "valios stiprumu". Reikia geriau iširti neurotines aistras.

Kyla klausimas, ar yra atskiras, savarankiškas valios pradas, kuris galima auginti net iki visagalybės, kaip tvirtina garsusis filosofas Šopenhaueris savo knygoje "Pasaulis tai valia ir įsivaizdavimas" ir F. Ničė "Taip tarė Zaratustra", kur išvystomos "antžmogio" idėjos. Plikos valios kultas nuvedė į fašizmą. Plika valia — aistra, gyvuliška reikmė.

Kas yra valia?

Garsusis filosofas E. Kantas valią vadino praktiškuoju protu ("Praktiškojo proto kritika"), kurį skyrė nuo gryojo proto (intelektu). E. Kantas tuo norėjo pabrėžti, kad valią teturį tik žmonės — protingos būtybės, išsiskiriančiosios nuo gyvulių. Gyvuliai valios neturį, teturį tik instinktus. Valia esanti nemirtinga, amžina, atgamtiška, dieviška, o instinktai esą mirtingi, žemiški, gyvuliški ("nuodėmės"). Žmogui esą gėda savo veikloje vadovautis instinktais. Žmogus turįs

savo darbuose vadovautis dieviška valia, kuri kiekviename žmoguje esanti paveldėta ir valios mankšta tereikią šiai valiai duoti eiga — pasidaryti dievybės laidininku.

VALIA IR ASMENYBĖ

Valios procesai siejasi su asmenybe, su asmenybės socialiniais elementais.

Įvairių narkomanų stebėjimai rodo, kad mūsų valia nėra visiškai savarankiškas, paveldėtas pradas, esantis anapus gamtos. Valia yra išsivysčiusi evoliucijos eigoje iš instinktų.

Visuomeninėje eigoje instinktuose būna įskiepijami socialiniai elementai, vadinamieji visuomeniniai jausmai. Taigi, instinktuose išsivysto nauja kokybinė pakopa, priklausanti jau antrajai nervų signalinei (asmenybinei) sistemai, kurios neturi gyvuliai, nes pas gyvulius tesireiškia pirmoji nervų signalinė sistema. Žmogus kartu gali nenorėti nikotino, alkoholio, morfio, sergančio venerine liga, bet geisti pagal potraukius.

Bekovojant norui su geiduliu, dažnai geidulys ima viršų. Tada reikia išugdyti priešingas sąlyginis geidulys, kuris iščiulpia energiją ir nebepageidaujam. Reikia išmokti išugdyti sąlyginius geidulius.

Taigi, norint iširti valią, reikia iširti antroji nervų signalinė sistema, kuriai mokslinį pagrindą davė akad. I. Pavlovas. Valia be aistrų pagalbos negali pasireikšti.

Pagal antrosios nervų signalinės sistemos mokslą valia nėra savarankiškas pradmuo, o tiksliai asmenybinės sąmonės viena grandžių, kuri tarpiausiai susijusi su vadinamaisiais valingaisiais judesiais. Valia yra sudėtingas mechanizmas, kuris įmanoma tirti sąlyginių refleksų metodu.

Mūsų organizme visi judėsiai skirstomi į valinguosius ir nevalinguosius. Pvz., rankas, kojas, galvą ir pan. judiname kaip norime, o, pvz., širdies, kraujagyslių, žarnų, inkstų ir pan. judinti nesugebame. Niekas nesako, kad žmogus yra silpnavalis, kai jis nesugeba judinti širdies ir pan. Taip pat žmogus nevadinamas silpnavaliu, kai jis dėl ligos nesugeba judinti rankų, kojų (paralyžiaus atvejais).

Valia neįmanoma atsieti nuo nervinių mechanizmų. Valia nėra abstraktinis reiškinyss — valia yra konkreti, vykstanti pagal refleksio principą — valios medicina. Narkomanija — sąlyginis geidulys.

Kai mes narkomanui sakome:

— Meskit rūkę (gėrę, vartoję morfį, įvairius kitus narkotikus), juk turite valią — nuo valios viskas priklauso.

— Noriu mest rūkęs, bet negaliu — teisinasi. — Nenoriu, bet geidžiu.

Ką reiškia "negaliu"? Garsusis karvedys Napoleonas sakydavo, kad žodį "negaliu" reikią išmesti net iš žodyno.

"Negaliu" klausimas dar nėra pakankamai ištirtas. Anksčiau šia problema teuzsiiminėdavo daugiausia filosofai, o dabar ją savo sritimi medicinos mokslas jau laiko.

Tas "negaliu" anksčiau būdavo tvarkomas vien tik discipliniškai, o dabar jau gydomas mediciniškai.

Yra įvairios "valios" ligos — astazija, abazija, abulija, astenija. Tokios ligos senovėje buvo vadinamos nuodėmėmis.

Narkomanus dabar gydo gydytojai. Senovėje narkomanija buvo ne liga, bet "nuodėmė", kurią tegalį sutvarkyti filosofai, kunigai. Psichiatrijos mokslas tyrinėja įvairius asmenybės nukrypimus nuo normos.

VALIA INSTINKTAI, ĮPROČIAI

Žodis "valia" turi ne vieną prasmę. Mes dažnai galvojame plikais žodžiais, o ne esmėmis — tiesa yra konkreti.

Valia dažnai neskiriama nuo instinktų, t. y. noras supainiojamas su įgeidžiu. Noras yra asmenybinis procesas, o įgeidis — instinktinis, pasąmoninis. Neretai tvirtas įgeidis (reikmė) vadinamas valia.

Neretai valia sutapatinama su įpročiu. Pvz., yra žmonių, kurie nemėgsta švaros, apsileidę. Bet tokius galima įtikinti būti švariais. Pradžioje tokiam nešvaruoliui reikia padėti didelės valingos pastangos, didelis ryžtas ir nusistatymas būti švariu. Pradžioje apsišvarinimas tebus galimas tik įsikišant nusistatymui. Vėliau darysis įprotis. Galop įprotis išsivystis toks galingas, kad nebereikės valios — noras pavirs įgeidžiu. Paskui

jau viskas susiklosto taip, kad nebeįmanoma būti nešvariu. Švaros įgeidis bus toks galingas, kaip narkomanui narkotiko įgeidis.

Tuo būdu galima išugdyti nauji sąlyginiai instinktai, net galingesni už įgimtuosius.

Mes dažnai nemokame atskirti noro (valios) nuo potraukio (reikmės). Pvz., žmogus ne nori, bet geidžia.

YDOS IR DORYBĖS

Blogi įpročiai vadinami charakterio ydomis (psichopatijomis), o geri įpročiai vadinami dorybėmis. O visų įpročių esmėje yra tie patys mechanizmai, kuriuos akad. I. Pavlovas vadina (pagal aukštosios nervinės veiklos tyrimo duomenis) dinaminį stereotipą. Žmogus tuo būdu yra pats savęs kūrėjas.

Tenka atsisakyti nuo kraštutinių asketų valios grūdinimo "metodų", kurie neduoda laukiamų rezultatų, o net priešingai kartais suveda į psichiatriją — nepageidaujamą fanatinę chroninę psichozę.

Daug vilčių duoda įpročių ugdymo medicininė pedagogika, kuri kuria mokslinius metodus visapusiškam, harmoningam asmenybės ugdymui, pasiremama socialine psichologija ir visuomenės psichine higiena.

Ypatingas ir svarbus psichinės profilaktikos mokslas, kuris nurodo gaires, kaip išvengti blogų įpročių susidarymo — nikotomanijos, alkoholizmo, narkotinių vaistų manijos, kurios plinta pagal epidemijos dėsnius: be infekcinių epidemijų, yra ir blogų įpročių epidemijos, kurioms padeda pamėgdžiojimo instinktas.

Senovėje daug žmonių žūdavo nuo raupų, maro, choleros ir pan. epidemijų. Profilaktikos mokslas šitas epidemijas sulikvidavo, bet šių vietą užėmė dvasinės epidemijos, kurioms reikia dvasinės profilaktikos, psichinio imuniteto.

Medicininė psichologija duoda nurodymus tėvams, mokytojams ir visuomenės nariams, nes mes esame visų auklėjami (pvz., gatvės "pedagogika"). Sąlyginių instinktų ugdymas — gydamosios pedagogikos pagrindas.

Ne visi paaugliai žino įpročių mechanizmus ir jų padarinius. Kaip visi vaikai būna

skiepijami nuo raupų ir kitų infekcinių ligų (pvz., vaikų paralyžiaus), taip pat turi būti "skiepai" dorybėms ir imunitetui nuo ydų, prieš psichopatiją. Dauguma psichopatijos atvejų yra išgyjami. O psichopatija yra dirva visokioms blogybėms tarpti, psichinėms ligoms vystytis.

Reikalinga jaunuolių tarpe skleisti mintį apie sąlygines aistras (geras ir blogas). Neveitui pastaruoju metu kalbama apie "nežinojimo ligas".

KAIP GYDYTIS?

Kas seniau būdavo vadinama "sielos išganymu", dabar visa tai perėjo į psichoterapeutų rankas — ideologinė terapija: reikia išmokyti pasaulėžiūroje rasti gydomuosius elementus.

Dvasiniam imunitetui ugdyti daug padeda autosugestinis instinktas, kuris mūsų valingąsias pastangas sieja su vegetatyvinės (nesąmoningosios — nevalingosios) nervų sistemos adaptaciškai (priimamai) — tropinėmis funkcijomis (medžiagų apykaita). Autosugestinis instinktas yra tokia bazė, ant kurios labai vešliai tarpsta sąlyginiai instinktai (įpročiai). Prieš užmigdami ir tuoj pabudę turime keliais sakiniais sau įteigti valinguosius nusistatymus, kurie užvaldo vegetacinę nervų sistemą, kuri betarpiškai reguliuoja metabolizmą.

ALFONSAS MALDONIS

Tarybų Lietuvai

*Jau kryžiai pakelėm išreto, —
Šviesos tvane tave matau!
Tu įgyji, ko metų metai
Ir šimtmečiai gailėjo tau.*

*Nėra su kuo tavęs palygint,
Tavęs, panemuniuos jaunos,
Tavęs, mums davusios po lygiai
Šviesos ir duonos,
Ir dainos.*

*Miškų ir upių grožis liko,
O kiek naujos dienos gėlių
Įpinta šventiškan vainikan —
Jau suskaičiuot nebegaliu,*

*Žvilgsniu neapimu — tik spėjau,
Daug ką širdim tik nujaučiu.
O, kaip išaugti tu suspėjai
Iš savo priemiesčių kurčių,*

*Iš savo sodžių samanotų!
Nauji keliai kur nutiesti,
Kur duonos kvapą, tirštą, sotų,
Kiekviename name jauti.*

*Žydėk, įliejus kraujo lašą
Į vėliavą, kurią tautų
Draugystė pergalingai neša
Žeme ir mėlynu skliautu.*

*Tu laisvės vėliavoj raudonoj
Per amžius būsi, kaip esi!
Kaip meilė būsi ir kaip duona —
Ir amžina mums, ir skalsi!*

Tarp gražiojo Merkio krantų. Netoli - Nemunas.

Mokslininkų laboratorijose

Svoris ir sveikata

Visiems žinoma, jog nepaslinkumas, nutukimas dažnai sukelia širdies ir kraujagyslių susirgimus. Tačiau, tikriausia, nedaugelis yra girdėję, jog žmogaus kūno sandarai, jo atskirų komponentų santykiui tirti šiuolaikinė antropologija skiria daug laiko.

Seniau, norėdami nustatyti, kokį bendrojo svorio procentą sudaro atskiri organai ir audiniai, anatomai preparuodavo lavonus. Atrodė, kad gyvam žmogui nustatyti tokį santykį visiškai neįmanoma. O juk tada negalima išsiaiškinti dėl kokių priežasčių mitybos ar įvairių susirgimų — keičiasi žmogaus kaulų, riebalų, raumenų svorio santykis. Tada taip pat negalima sužinoti optimalaus skirtingo amžiaus, skirtingų profesijų vyrų ir moterų svorio komponentų santykio.

Panaudojus antropologijoje fizikos ir chemijos laimėjimus, pavyko giliau išstudijuoti žmogaus kūno komponentų kitimo dėsnius. Rentgenas ir ultragarsas, žymėti junginiai ir izotopai įgalino tiksliai išmatuoti riebalų sluoksnio, raumenų ir kaulų storį. Tai daroma įvairiais būdais. Vienas jų, pavyzdžiui, grindžiamas audinių lyginamuoju svoriu.

— Laikoma, jog juo kūnas tankesnis, juo didesnis jo lyginamasis svoris, juo žmogus geriau fiziškai išsivystęs, — pasakoja tarybinis antropologas, biologijos mokslų kandidatas Vladimiras Čtecovas. — Riebalų kubinio centimetro vidutinis svoris prilygsta 0.9 gramo, raumenų — 1,1, kaulų — 1,6. Šių audinių santykis gali turėti įtakos kūno lyginamajam svoriui ir pagal jo svyravimus pavyksta daryti išvadas apie audinių santykio pakitimus. Tam pasiūlyta daug formulų. Laikoma, jog vidutinio vyro ("žmogaus — etalono") kubinio centimetro svoris prilygsta 1,067 gramo.

Mokslininkai žmogaus kūną sąlyginai skirsto į beriebalinę aktyviąją ir riebalinę pasyviąją masę. Jų savitarpio santykis rodo fizinės veiklos sugebėjimus.

— Gausūs tyrimai, kaip kaupiasi poodiniai riebalai, — sako Vladimiras Čtecovas, — patvirtina, jog "sėdinčių" profesijų žmonių riebalų sluoksnis žymiai storesnis, negu dirbančių judrų darbą. Vidutiniame klimato gyventantys žmonės sukaupia daugiau riebalų, negu karštų rajonų gyventojai. Jau pasiūlyti standartai, rodantys normalaus riebalų sluoksnio variacijų ribas, kintant žmogaus amžiui. Paaikškėjo, kad moterų poodiniai riebalai labiau išsivystę, negu vyrų. Moterų riebalų sluoksnis didėja iki 50 metų, o po to — mažėja. Tuo tarpu vyrų didėja iki 35 metų, po to tampa stabilus.

Riebalų kiekis organizme priklauso nuo riebalinių ląstelių dydžio ir skaičiaus: pirmasis rodiklis labiausiai atspindi riebalų pobūdį, antrąjį lemia paveldimi faktoriai.

Antropologų išvados padės medikams.

— Tyrimai, — sako Vladimiras Čtecovas, išryškino labai įdomų riebalų sluoksnio kitimo ir fiziologinių rodiklių, pavyzdžiui, cholesterolino kiekio kraujyje tarpusavio ryšį. Juo daugiau organizme yra riebalų, juo daugiau deguonies jis suvartoja masės vienetui. Sumažėjus nutukusių mergaičių ir berniukų svoriui, smarkiai krisdavo jų pulso dažnumas, atliekant tą patį darbą.

Pastebėta taip pat, jog mažėjant arba didėjant žmogaus svoriui, kiekvieno prarasto kilogramo sudėtyje yra daugiau kaip 600 gramų riebalų. Tai labai svarbu žinoti, gydant nuo nutukimo.

LD Draugības

IEVA MIZARIENĒ, Centro Sekretore

Nežinau, ar šis "Šviesos" numeris patsieks narius prieš Draugijas suvažiavimą, kuris įvyks Detroitē rugpiūčio 20 d. Leisti "Šviesā" turime nemažai sunkumų. Ir kainos nuolat kyla, ir spaustuvės nevisada laikosi sutarto žodžio. Pavyzdys tai š. m. antrojo numerio suvėlavimas: pridavus raštus reikėjo laukti apie du mėnesiu koļ žurnalas pasirodė.

Vienas svarbesnių klausimų įvyksiančiame suvažiavime turės būti ir žurnalo tolimesnio leidimo galimūmai.

Mūsų Literatūros Draugijai šiemet suka 55 metai. Tai gana ilgas Draugijos gyvavimo laikotarpis. Būtų gerai, kad šią sukaktį visi savo miestuose paminėtų atitinkamomis pramogomis. Yra daug kas pasakyti jos veikla pasidžiaugti ir pasididžiuoti.

Nominacijos į Centro Komitetą 1971-1972 metams jau pasibaigė. Į valdybą kandidatais apsiėmė visi dabartiniai valdybos nariai: Ieva Mizarienė, A. Bimba, K. Petrikienė, J. Grybas, P. Venta, J. Gasiūnas ir V. Bunkus, taip pat trys nauji — L. Kavaliauskaitė, J. Lazauskas ir Anne Yakštis.

Į alternatus kandidatais sutiko būti: Petras Šolomskas, Stephen Vetchkis, A. Gilman, D. M. Šolomskas, M. Stakovas ir H. Feiferienė.

Balsavimai tęsis rugsėjo ir spalio mėnesiais. Tuo laiku kuopų valdybos turėtų šaukti mitingus per laikraščius bei kvietimais, svarbu kad Centro Komiteto rinkimuose dalyvautų kuodidžiausias narių skaičius.

Centro Komitetas nutarė Draugiją ir "Šviesā" įamžinti "Laisvės" 60 m. gyvavimo jubiliejiniame albume. Tikimės, kad šiuo atveju Centrą paseks ir pasiskelbs kuopos.

Praėjusiam Centro Komiteto posėdyje nutarėme šiais metais nariams dar duoti vieną knygą. Ji bus siuntinėjama apie rugsėjo mėnesį. Tai Vytauto Kazakevičiaus paruošta knyga "Amžiais su gimtine" ryšium su Rojaus Mizaros 75-ju gimtadieniu.

Angliškai skaitantiesiems nariams duosime Antano Bimbos knygą "The Molly Maguires". Šios knygos Centras užsakė daugiau, tad nariai galės ją nupirkti ir savo draugams bei artimiesiems. Kaina tik \$1.25, o dovana tikrai graži.

Abi knygos bus duodamos tik tiems nariams, kurie bus užsimokėję šiems metams mokesčius.

Mūsų Centrą labai džiugina geri atsiliepiimai apie anksčiau parinktąsias nariams knygas. Po M. Meškauskienės "Žvelgiu į tolius", maniau, kad bus sunku rasti kitą knygą, kurią nariai taip gerai įvertintų. Bet apsirikau. Alberto Laurinčiuko "Juodasis kraujas" skaitomas labai įdomiai, ją gavę nariai labai džiaugiasi ir dėkoja.

Su angliškėmis knygomis irgi neapsiriktą. M. Gorkio "My Apprenticeship" buvo taip pat gerai sutikta. M. Kuprino "The Garnet Bracelet" irgi susilaukė gerų atsiliepiimų.

Žinau, kad ir A. Bimbos "The Molly Maguires" susilauks gražų komplementų. Juk tai viena plačiausiai skaitomų pažangiųjų knygų amerikiečių tarpe! Apie Molly Maguires yra net sukurtas filmas ir parašyta drama!